STRIP SCHRIFT

Prijs f7,25
Bfr.155

MARVANO
MARK HENDRIKS
STRIPCONSERVERING

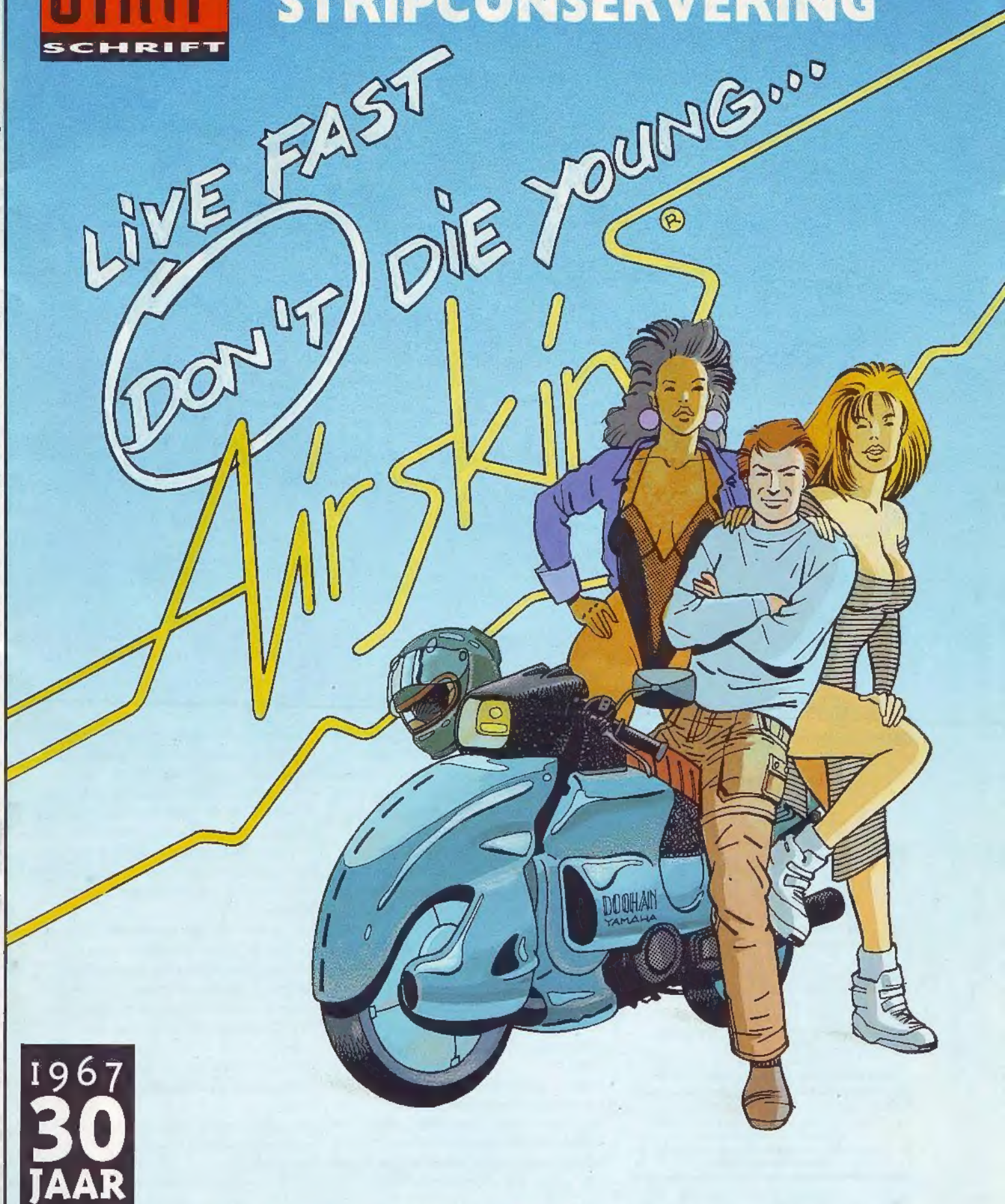

1967
30
JAAR
1997

A STILEMAN ENTERPRISE

299 – JAARGANG 30 NUMMER 2 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

AGENDA

t/m 4 mei
Expositie 'Stripmaken volgens Impuls', met werk van Reinder Dijkhuis, Filip Remkes, Daniel Østvold en Anja Ranja, Galerie Staphanger, Rosener Manzstraat 67, Rotterdam, info: (+31)(0)10-4769153.

t/m 4 mei
Expositie 'Comix Trash Art', met strips van Oostenrijkse leerlingen, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 12 mei
Expositie 'Gebouwd in verbeelding', ontwerpen en tekeningen van 12 striptekenaars voor het te bouwen Nederlands Stripmuseum, Het Centrum voor Stedebouw en Architectuur, Gedempt Zuiderdiep 98, Groningen, info: (+31)(0)50-3112046.

t/m 19 mei
Expositie 'Lucky Luke: van schets tot beeld', Stedelijke Openbare Bibliotheek, Leiestraat, Kortrijk, België.

t/m 1 juni
Expositie 'Vervloekt ... maar natuurlijk: Dracula is 100 jaar!', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980.

t/m 3 augustus
Expositie 'Niet mooi, maar fel. Het oorlogstekenwerk van Andries Frederiks', met onder andere politieke prenten uit de oorlogsjaren en de eerste jaren na de oorlog, Verzetsmuseum, Lekstraat 63, Amsterdam, info: (+31)(0)20-6449797.

19 april
Strip-Western-Happening, met signeersessies van onder anderen Marc Renier (Jackson), Yves Swolfs (Durango), Léo (Trent) en Giraf (Wanted), Wonderland, Paardsdemerstraat 19, Hasselt, België, info: (+32)(0)11-228200.

20 april
10e Suske en Wiske Verzameldag, Zaal Bellevue, Bosscheweg 34, Boxtel.

17 mei
5e Grote Stripbeurs van 's-Hertogenbosch, Brabanthallen, 's-Hertogenbosch, info: (+31)(0)40-2521009.

19 mei
Stripmanifestatie van Studio Ins, Grote Markt en 'De Waag', Nijmegen, info: (+31)(0)80-3220252/3221121.

24 mei
Signeermiddag, met onder anderen Jan Bosschaert, Dany, Paul Geerts, Jaradin en Ferry, Stripwinkel Alex, Gitschotellei 88, Berchem, België, info: (+32)(0)3-2362540.

25 mei
Stripzondag Obelix, Kinkerstraat en directe omgeving, Amsterdam, info: (+31)(0)20-6855100.

26 t/m 31 mei
Festival International du Film Animation, Annecy, Frankrijk, info: (+33)(0)4-50574172.

29 mei t/m 1 juni
Festival International de la Bande Dessinée, Sierre, Zwitserland, info: (+41) 27-4559043.

3 juni t/m 28 september
Expositie 'Tarzan', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België, info: (+32)(0)2-2191980.

7 juni
Strips-, boeken-, platen- en cd-markt, Stadsplein, Capelle aan den IJssel, info: (+31)(0)10-4517605 (na 18 uur).

14 en 15 juni
Stripboekenbeurs, Darling Market, Rijswijk (ZH), info: (+31)(0)20-6221195.

28 en 29 juni
Fristi Smurfenfestival, Boulevard, Scheveningen, info: 0900-4035051 (alleen vanuit Nederland!).

29 juni
Stripfestijn Scheffersplein, Scheffersplein, Dordrecht, info: (+31)(0)78-6142012.

19 juli t/m 17 augustus
12e Fristi Stripfestival, Koksijde, België, info: (+32)(0)58-518810.

6 t/m 21 september
11e Nederlands Cartoonfestival, Stadsschouwburg, Elzentlaan 50, Eindhoven.

26 september t/m 3 augustus 1998
Expositie 'Naar Tibet met Kuifje', Rijksmuseum voor Volkenkunde, Steenstraat 1, Leiden, info: (+31)(0)71-5168800).

30 september t/m 31 januari 1998
Expositie '50 jaar actualiteit daarheen twee stripseries: Buck Danny en Nero', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.

11 en 12 oktober
De Stripdagen, Het Turfschip, Chasséveld, Breda, info: (+31)(0)76-5415990 (vanaf april!).

16 november
Stripbeurs, Zaal Star, Nolet de Brauwerestraat, Vilvoorde, België, info: (+32)(0)2-2522168.

13 en 14 december
Stripgrsdagen, De Warande, Turnhout, België, info: (+32)(0)14-428829.

DE MEEST ACTUELE AGENDA OP STRIPGEBIED KUNT U RAADPLEGEN VIA HET WORLD WIDE WEB VAN HET INTERNET OP ONZE PAGINA
http://ourworld.compuserve.com/homepages/Stripschrift/agenda.htm

Bits & Pieces

Dikke Deur

Eerder dan gepland heb ik Dorus platgeschreven. In één keer twee kubieke meter tekeningen bij hem gedropt. Met het verzoek het netjes uit te zoeken voor ons contract. Zodoende heb ik nu alweer tijd om u, lieve lezers, te rapporteren over andere vreemde zaken. Ik meld dit maar omdat ik nogal wat geschrokken briefjes heb mogen ontvangen.

'U maakt toch maar een grapje hè, meneer Bits, vanwege die rare heer Dorenbos. U stopt toch niet echt?'

'Nee, ik stop niet, de tijd van gaan was bedoeld voor Dorus' zo heb ik aan deze lieverd geschreven. De auteur van de hatelijke felicitatiekaart heb ik daarentegen een mud eierkolen op zijn deurmat laten bezorgen. De zwartkijker.

En dan was er nog het telefoontje. Niet zomaar een belletje. Nee, een echt gesprek. Luister.

'Goedemorgen heer Bits, u spreekt met Zuigstra, headhunter te Groningen. Ik heb zojuist vernomen dat u afscheid heeft genomen als columnist. Dat treft. Want ik ben op zoek. En wel naar u!'

'Zo, waarom dan? Ik heb genoeg te doen. Bovendien was het een grapje, dat ...'

'Ha, goede grap zeg, Bits. Maar dat geloof ik even niet. Ik loop iets te lang mee. Dit is de eerste poging tot prijsopdrijven van elke klant. Do believe me!'

'Ik drijf niets op, maar wat wilt u nu van mij. Word eens concreet!'

'Ik zoek een directeur voor het Stripmuseum. In Groningen. No more, no less!'

U begrijpt het al. Nog voordat iemand weet wanneer dat gebouw klaar is, willen ze een naam. Of beter, iemand met stripkennis. Die hadden ze nog niet, liet Zuigstra doorschemeren.

'Ja, heer Bits, u bent echt een kanjer voor die functie. U doet eerst even een jaartje sabbatical en dan kunt u langzaam starten. Echt gebakken voor u, deze job.'

'Ben ik de eerste die u vraagt', tergde ik de man.

'Nee maar, wat denkt u wel van ons. We doen niet in chocolade-repen. Die gaan per dozijn. Uiteráárd bent u de eerste'.

Na nog tien minuten stroopsmeren ben ik afgehaakt. En ben eens even gaan rondbellen. Wie zou er nog meer gevraagd zijn? Nou dat bleken er een heleboel. Zelfs Har Brok, die vlak voor z'n VUT zit, hadden ze benaderd. Mocht zeker niet teveel kosten. Bovendien had hij afgehaakt omdat hij geen Algemeen Beschaafd Gronings wilde leren. Teveel dialect gezien in zijn leven.

Zuigstra is dus nog steeds op zoek. Ik stel voor hem hier een handje te helpen. De kandidaten.

Paul Blom. Erkend stripwinkelier, uitbater van Professor Ich. Koopt gewoon dat museum - tegen de tijd dat het klaar is - als zijn 80e filiaal. Tenzij hij vóór die tijd al failliet is. Twijfelgeval dus. Beetje directeur-eigenaarvermenging krijg je dan. Toch maar niet doen.

Joop Distel. Nu nog rondreizend ambassadeur voor Dupuis. Zou een mooi tentje ervan maken. Met z'n Amsterdamse accent zou hij 'retenveel' publiek trekken. En hij is nu toch al gewend om alles in zijn eentje te doen. Even vasthouden.

Han Peekel. Natuurlijk. De oplossing. Hoewel hij net bezig gaat van Rotterdam een 'Toon-city' te maken. Er komt vast een tekenfilmstudio in deze stad waar Han vandaan komt. Die kunnen ze dus schudden in Groningen. Een geval van jammer.

Ger van Wulften. De man die altijd vernieuwend bezig is. Ontdekker van vele striptekenaars. Rasuitgever. Maar ik twijfel. Volgens mij verbouwt hij binnen een half jaar na zijn komst half Groningen. 'Museum dreigt stad over te nemen' kopt De Groninger Gezinsbode tegen die tijd. En 'Zoveel sex is uit de tijd' is meer een headline voor Het Nieuwsblad van het Noorden. Maar, het zou wel een lekker half jaartje zijn.

Een vakman, een stripmaker dan? En wie dan? Kruis, De Smet, Matena, De Jager, Schreurs? Dat doe je die tekenaars toch niet aan. In een keurig pak rondlopen langs afgevlakte wandjes terwijl je de theevisite van de Groningse Comissaris der Koningin moet bezighouden met enig licht gekeuvel. Dan moet menigeen zich eerst eens flink moed indrinken willen ze daaraan beginnen. Die haken af bij zo'n georganiseerde tevenparade.

Windig en De Jong komen sowieso niet in aanmerking want die willen alles met z'n tweeën doen. En dit is geen duo-baan zei Zuigstra nog tegen mij. Hier moet je diep in gaan zitten. Dit vergt uithoudingsvermogen.

Goede raad is nu duur. Testa? Wel een mogelijkheid. Tegen die tijd is hij allang eruit gegooid bij het GVB in Amsterdam. En, hij houdt van strips. Vooral de museumstrips. Voorzichtig maar eens polsen.

Ook Hanco Kolk lijkt een kandidaat. Dat Meccano kan zo in vierkante meters tegen de buitenwand. Als affiche. Maar dan ben je nog geen directeur. De twijfel slaat toe.

Een regelneef dan. Zo'n stripwinkelier. Of een verspreider. Een uitgever. Een Stripschriftredacteur. Een voormalig Stripschapbestuurder. Gewoon iemand.

Uiteindelijk blijkt dat niemand wil. Zo'n hondenbaan waarin je het nooit goed doet. Al die klagende stripfans. Of andere notoire ballen gehakt die het beter weten.

Ik stel voor iemand deze taak op te leggen. Gewoon corvee. Dure plicht. Gedurende een jaar. Daarna wisselen.

Als eerste benoemen we Kees de Boer. Die heeft gewoon z'n naam mee in Groningen.

Ben Bits

STRIP SCHRIFT

Jaargang 30 april 1997 nummer 2 (299)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Tijs Bagchus, Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkenden
Shirley Artist, Olav Beemer, Ben Bits, Mark Hendriks, Andréa Kroon, Johan Ligger, Jeroen Mirck, Michel Nadorp, Pieter van Oudheusden, Floris Oudshoorn, Hans Pols, Stefan Rutten, Peter de Smet, Rudy Vrooman, Karin van Wylick

Koeriersdiensten
Willem Hulleman

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
Buzzer (tijdens kantooruren): 06 - 59 54 23 25
CompuServe: 75464.2224
E-mail: 75464.2224@compuserve.com
WWW: http://ourworld.compuserve.com/homepages/Stripschrift

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Ton Schuringa
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 020-685 22 29, telefax: 020-618 91 42
Abonnementsprijs ƒ65,00 / Bfr.1300
Leden van Het Stripschap ƒ2.50 / Bfr.45 korting
Nederland: Giro 209948 of
Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
De Groene Amsterdammer
t.a.v. Herman Feddema
Postbus 353
1000 AJ Amsterdam
Telefoon: 020-524 55 12, telefax: 020-622 14 21

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam-Antwerpen

Omslag
Marvano & Bruno Marchand (inkleuring)

ISSN 0165-845X

Redactioneel

Naast interviews met Marvano en Mark Hendriks staat er in dit nummer ook een artikel waarin een conserveringsadviseuse uitlegt op welke wijze stripboeken het best bewaard kunnen worden. Dat leek ons een mooie gelegenheid om u eens een blik te gunnen in de bewaarsystemen van de redactieleden. Wellicht dat u hierdoor op een idee komt.
Allereerst Arco van Os. Hij heeft zijn strips op alfabetische volgorde van stripreeks/titel gezet. Dat is een handig systeem om een album snel terug te vinden, maar het grote nadeel is dat een ongenummerde reeks als 'Vrije Vlucht' over de hele verzameling verspreid staat. Harry Wibier heeft dat opgelost door alles per uitgeverij te groeperen. Series blijven zo fraai bij elkaar, de ruggen ogen mooi, maar met name de albums van kleine uitgeverijen kunnen nog wel eens zoek raken. Bovendien worden series die bij verschillende uitgeverijen zijn verschenen onderbroken. Rik Sanders heeft dit probleem verholpen door zijn boeken alfabetisch op naam van tekenaar te zetten. Maar ook hij heeft de collectie 'Vrije Vlucht' versnipperd over zijn kasten staan. En waar vind je een album dat door meerdere tekenaars is gemaakt?
De minste kopzorgen over een indelingssysteem heeft Tijs Bagchus. Elke keer als hij een album krijgt of koopt zet hij het gewoon links tegen de reeds aanwezige boeken aan. Zo heeft hij alles keurig op volgorde van binnenkomst staan. Het oogt voor geen meter, maar dat kan Tijs geen fluit schelen. Hij vindt ieder boek feilloos terug dankzij zijn enorme geheugencapaciteit. En als er binnen de redactie wordt gesproken over het opbergen van albums kijkt hij zijn drie collega's meewarig aan.
Het leven kan zo simpel zijn.

Inhoud

2 **AGENDA**
2 **BITS & PIECES** Ben Bits
4 **MARVANO** Pieter van Oudheusden en Hans Pols
12 **MARK HENDRIKS** Harry Wibier
15 **TOMOYO: WALVISSEN** Mark Hendriks
19 **DE CONSERVERING VAN STRIPCOLLECTIES** Andréa Kroon
23 **BOEKEN**
27 **ACTUALITEITEN**
29 **OVERPEINZINGEN VAN EEN VLAKGOM** Peter de Smet
34 **STARS & STRIPS** Olav Beemer

In Marly, een klein stadje dichtbij Metz, stortte in 1944 een Lancaster neer. Sinds 1990 organiseert Marly jaarlijks een stripweekend. Van het één kwam het ander ...

Marc VanOppen **werd geboren in 1953 in Zolder (België). In 1977 begon hij onder het pseudoniem** Marvano **met het maken van illustraties en korte stripverhalen voor het sciencefictiontijdschrift** *Orbit*. **Zijn eerste stripalbum –** *De vlucht van het paard* **– verscheen in 1980 en bevatte vier korte strips, gebaseerd op verhalen van** Larry Niven. **Vanaf 1982 tekende hij enkele korte verhalen voor het weekblad** *Robbedoes*. **Hij zegde zijn baan als binnenhuisarchitect op en was enige tijd hoofdredacteur van** *Kuifje*. **Later stond hij aan het hoofd van uitgeverij Den Gulden Engel, waar hij albums publiceerde van onder anderen** Claude Auclair, Yann **en** Conrad **en** Gerrit de Jager.

Na zijn baan bij Den Gulden Engel ging Marc VanOppen zich full time bezig houden met het maken van strips. Voor Lombard maakte hij met **Bob Van Laerhoven** *Solitaire* en bij uitgeverij Standaard bewerkte hij met **Ronald Grossey** *De rode ridder* tot *Red knight*. In de reeks *Vrije Vlucht* van Dupuis verschenen van zijn hand *De eeuwige oorlog* (drie delen, naar de roman van **Joe Haldeman**) en *De zeven dwergen*. Eveneens voor Dupuis bewerkte hij samen met **Marcel Rouffa** de romanfiguur Rourke van **Paul-Loup Sulitzer** (vier delen) tot een stripheld.

de Neutrale toeschouwer bestaat Niet

door
PIETER VAN OUDHEUSDEN
en
HANS POLS

Onlangs verscheen bij dezelfde uitgever *Dodemanshand*, het eerste deel in de nieuwe serie *Dallas Barr*. Dallas Barr wordt door Marc VanOppen gemaakt in samenwerking met de Amerikaanse schrijver **Joe Haldeman**.

Marc VanOppen: *Dallas Barr* is geen rechtstreekse bewerking van een roman, dat misverstand wil ik rechtzetten. Wel komen de hoofdpersoon en het idee dat je om de tien jaar je lichaam volledig kunt verjongen, voor in één van de romans van Joe Haldeman. Daaromheen hebben we een heel nieuw verhaal verzonnen. Een roman is namelijk een afgerond geheel en dat wilden we niet. Het moest mogelijk zijn een vervolg te maken en de reeks voort te zetten.

Jullie strip is sciencefiction, maar staat heel dicht bij de realiteit. Zo is het voorstelbaar dat er in de nabije toekomst een geneesmiddel tegen aids wordt ontdekt, waarvoor echter astronomische bedragen neergelegd moeten worden, net als voor de verjongingskuur in *Dallas Barr*.
Die overeenkomst is er vanzelf ingeslopen. We zijn bewust uitgegaan van bekende situaties en hebben het verhaal in het heden verankerd. Sciencefiction is een moeilijk genre. Veel mensen zijn er huiverig voor en ik vind dat je dan de drempel zo laag mogelijk moet houden, zodat het verhaal voor de lezers herkenbaar blijft.

Het verhaal speelt zich dan ook af op aarde.
Dat zal waarschijnlijk wel zo blijven, we willen geen *Star Wars* maken. Het zou wel kunnen dat we een keer een sprongetje maken naar Mars, maar zover zijn we nog niet. We willen eerst iets meer laten zien van de wereld waarin *Dallas Barr* zich afspeelt. Daarvan is in het eerste deel nog weinig te zien geweest. Wij weten hoe die wereld in elkaar zit, maar dat komt nog niet tot uiting in de albums. In de wereld van *Dallas Barr* is een zekere mate van onsterfelijkheid ontstaan met alle gevolgen van dien. Er bestaan bij voorbeeld geen miljonairs meer, want om de tien jaar

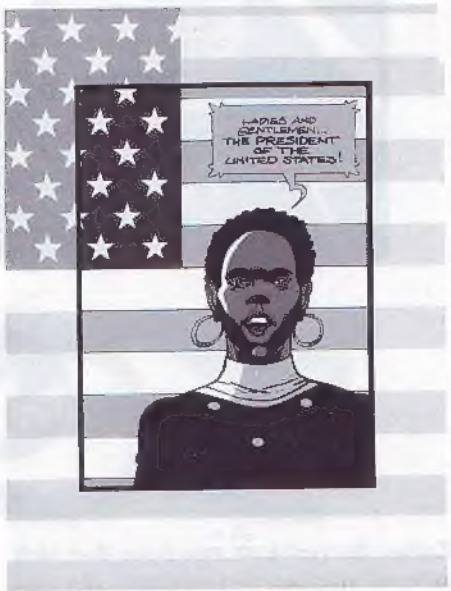

Ex Libris voor *Dallas 1*.

moeten ze kiezen tussen hun geld of hun leven. De enige miljonair is Stileman. Hij is bijna een god. Doordat hij het geheim van de onsterfelijkheid in handen heeft, heeft hij enorm veel macht, maar hij speelt het spel heel eerlijk. Vrijwel alle staatshoofden zijn klanten van hem ... Het is heel interessant om een wereld te bedenken en om je dan af te vragen wat de gevolgen zijn van wat je hebt bedacht. Zo vroegen wij ons af wat er zou gebeuren als **Saddam Hussein** naar Stileman toe zou gaan voor een behandeling. Stileman is een eerlijk man: als Saddam zijn hele hebben en houwen inlevert zal hij hem behandelen. Maar wat gebeurt er als Saddam na de behandeling weer op straat staat? Hij kan zijn paleis niet meer betalen, hij kan geen leger meer onderhouden ... Het is leuk om daarover door te bomen.

Hij zal opnieuw binnen tien jaar een fortuin moeten vergaren.
Dat wordt moeilijk. Zijn macht komt voort uit zijn fortuin. Op het moment dat hij zijn fortuin verliest, verliest hij ook zijn macht. Hij is een gewone burger geworden. We weten nog niet wat 'een miljoen pond' is. Heel veel, in elk geval. Die details worden pas uitgewerkt als ze voor het verhaal belangrijk zijn ... Maar de realiteit van *Dallas Barr* komt voor ons steeds dichterbij. Je krijgt selectieve geneeskunde, mensen in Afrika worden half zo oud als wij. Je ziet al dat er een heel selectieve medische begeleiding is.

Die achtergrond maakt de reeks interessant. In *De eeuwige oorlog* **ligt de vergelijking met de Vietnamoorlog voor de hand. In** *Dallas Barr* **is het lastiger. De lezer moet zelf de aanknopingspunten zien te ontdekken.**
Laat de lezer maar eens een beetje moeite doen. We konden onmogelijk alles in één verhaal uitleggen. Dan is het ook niet meer boeiend voor de lezers, omdat je een album lang alleen maar bezig bent met uitleggen. Ik vind dat een stripalbum een afgerond avontuur moet zijn. Ik kon er zelf als kind al niet tegen als ik een jaar

moest wachten om te weten hoe een verhaal afloopt dus ga ik dat zeker zelf niet doen.

Hedonist

Veel mensen zullen *Dallas Barr* als een rechttoe-rechtaan avonturenverhaal lezen.
Mij best. Dat mogen ze, maar langzaamaan zal het verhaal ingewikkelder worden en zullen de afzonderlijke albums vaker naar elkaar terug verwijzen. Neem de verhouding Dallas - Stileman. Ze kennen elkaar al een eeuw. Stileman is in zijn vriendschap sentimenteel. Hoewel hij zich strikt aan de regels houdt, zal hij er alles aan doen om te zorgen dat Dallas zijn behandelingen krijgt.

Ze verhouden zich tot elkaar als Faust en Mephisto.
Zoiets. Het is een vriendschapsverhouding met vuile kantjes. Dallas is een hedonist pur sang. Hij wil gewoon leven en hij is nieuwsgierig naar mensen, het leven is voor hem een feest dat eeuwig duurt, hij is anders dan andere onsterfelijken. Dat zijn afgevaardigden van grote bedrijven die verjongd worden. Ze raken alles kwijt, maar ze kunnen daarna weer gewoon op hun plek gaan zitten. De bedrijven willen topmensen met tientallen jaren ervaring niet kwijt. Ze lopen wel risico, want als een bedrijf failliet gaat zijn ze alles kwijt, niemand anders zit op hen te wachten. Dallas Barr verdient zijn geld op een andere manier, en niet altijd legaal.

Het is een soort monopoliespel.
Mja. In die zin dat het systeem werkt zo lang er een monopolie is. Daarom doet Stileman alles om zijn monopolie te behouden. Voor hem is alles daarop gebaseerd.

Mocht hij zijn monopolie kwijt raken, dan houdt hij in elk geval een gigantisch fortuin over.
Dat wel, maar zijn organisatie is enorm kostbaar. Hij heeft alleen al een leger van accountants nodig dat elke gulden controleert, en dan spreken we nog niet eens over de rest.

Zullen de verhalen van *Dallas Barr* zich telkens met een tussenruimte van tien jaar afspelen?
Nee, het tweede verhaal speelt niet lang na het eerste deel, als de Florida Keys één jaar onafhankelijk zijn ... Het interesseert ons niet in de eerste plaats hoe Barr zijn geld verdient of hoe de verjongingskuur precies werkt. Het gaat ons om de interactie tussen de personages.

Een aantal gegevens moet de lezer nu eenmaal accepteren.
Ja. In *De eeuwige oorlog* was dat dat men kon reizen met 99,9% van de lichtsnelheid. Als je dat aanneemt, volgt de rest vanzelf. Bij Dallas moet je aannemen dat je om de tien jaar kunt verjongen, dat is alles.

Er zijn duidelijke overeenkomsten tussen Dallas Barr en Rourke. Allebei zijn ze opportunisten, avonturiers.
Zeg nu zelf, je kunt niet jarenlang strips over een duivenmelker maken. Je komt bijna altijd op zo'n personage uit. De bedoeling was om met *Rourke* de geschiedenis te volgen, maar het was, om het voorzichtig uit te drukken, geen groot succes. Het eerste deel was gewoon niet goed. Later is de serie beter geworden, maar het is heel moeilijk om een succesvolle serie te maken als het eerste deel tegenvalt. Het project was ook slecht voorbereid. Men dacht dat de naam Sulitzer op de kaft volstond om heel goed te verkopen. Het scenario dat ik kreeg deugde niet. Halverwege het eerste album kwam ik vast te zitten en ben ik het scenario gaan veranderen. Daar was **Jean Annestay** (de oorspronkelijke tekstschrijver en bedenker van het Sulitzerproject. Red.) niet blij mee en hij wilde niet meer dat zijn naam op de cover zou komen. Maar hij eiste wel een deel van de royalty's (lacht). Ik schreef de verhalen samen met **Marcel Rouffa**. Hij is zijn gewicht in goud waard.

In hoeverre hielden jullie je aan de plot van de romans van Sulitzer?
Steeds minder, we hebben een heel ander

einde aan het verhaal gemaakt. Het derde album was 40% Sulitzer en 60% van ons en bij het laatste album was nog 10% Sulitzer. Zelf vind ik het laatste album het beste. Rourke werd bedacht als een neutrale toeschouwer. Iemand die geen partij kiest, alleen registreerde wat hij ziet. Dat lijkt wel interessant maar het werkt niet. Mensen hebben altijd sympathieën en er komt onvermijdelijk een moment waarop ze hun neutraliteit moeten opgeven.

Rourke reageert haast wezenloos in het tweede album, wanneer er onder zijn ogen een priester wordt doodgeschoten.

Hij is een toeschouwer en hij noteert. Ook al voelt hij sympathie voor Alvaro, hij vindt dat hij niet tussenbeide moet komen: 'Sorry, ik ben journalist'. Het is een muurtje waarachter hij zich verschuilt. Als er iemand op een interessante manier sterft is dat voor hem mooi meegenomen. Die houding werden wij beu. In de drie eerste boeken was hij een onaangenaam mens. Rourke leefde niet, pas aan het einde van deel vier begon hij een mens van vlees en bloed te worden en was het jammer afscheid van hem te nemen. Er zouden oorspronkelijk zeven albums komen. Als we ermee verder waren gegaan, had niemand ons tegengehouden, maar voor mij had het weinig zin er nog drie jaar van mijn leven aan te besteden. De verkoop was niet echt slecht en er was een publiek voor, veel tekenaars zouden blij zijn met een verkochte oplage van 12.000, maar wanneer dat 10% is van de totale oplage, is het rampzalig. Ik vind het niet zo heel erg dat het Sulitzerproject mislukt is. Het was echt bedacht door marketingjongens. Als het een succes was geworden, zouden zij het nu voor het zeggen hebben. Na Sulitzer zouden ze zich gestort hebben op **Konsalik**, **Judith Krantz**, noem maar op. De marketingjongens kunnen zich maar beter niet bemoeien met het uitgavebeleid. Laten ze eerst hun eigen job maar eens goed doen.

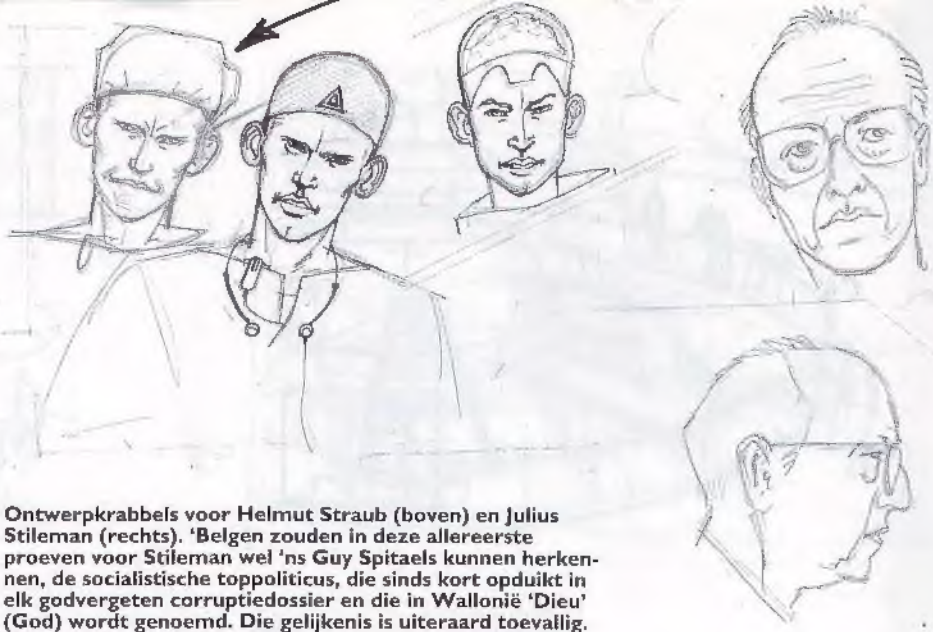

Ontwerpkrabbels voor Helmut Straub (boven) en Julius Stileman (rechts). 'Belgen zouden in deze allereerste proeven voor Stileman wel 'ns Guy Spitaels kunnen herkennen, de socialistische toppoliticus, die sinds kort opduikt in elk godvergeten corruptiedossier en die in Wallonië 'Dieu' (God) wordt genoemd. Die gelijkenis is uiteraard toevallig. Uiteindelijk werd Stileman min of meer gebaseerd op Laurent Fignon, de wielrenner ...'

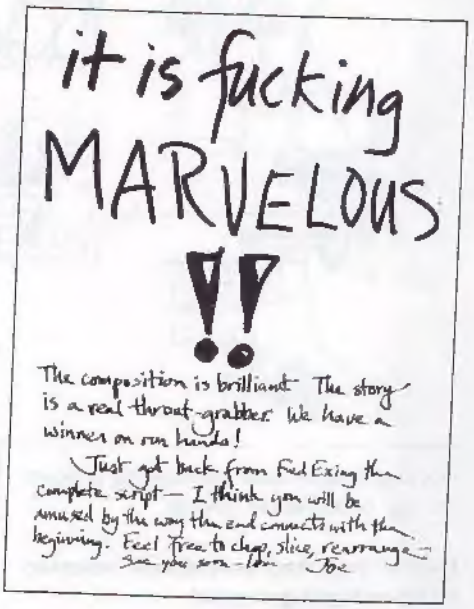
it is fucking
MARVELOUS
!!
The composition is brilliant. The story is a real throat-grabber. We have a winner on our hands!
Just got back from Fed Exing the complete script — I think you will be amused by the way the end connects with the beginning. Feel free to chop, slice, rearrange
Joe

Rechtsmidden, Reactie van Joe Haldeman op de allereerste definitieve platen ...

Rechtsonder, Ontwerpschets voor de cover van *Dallas 2*.

Linksonder, Eén van de allereerste schetsen voor het personage Dallas Barr. 'Te oud' vonden ze bij Dupuis. Grappig eigenlijk, Dallas is 132 jaar ... De definitieve Dallas werd geënt op (de jonge) Clint Eastwood.

Linksboven, Ex Libris voor *Dallas Barr 1*. De toren (La tour de Lausanne) moest een prominente plaats innemen.

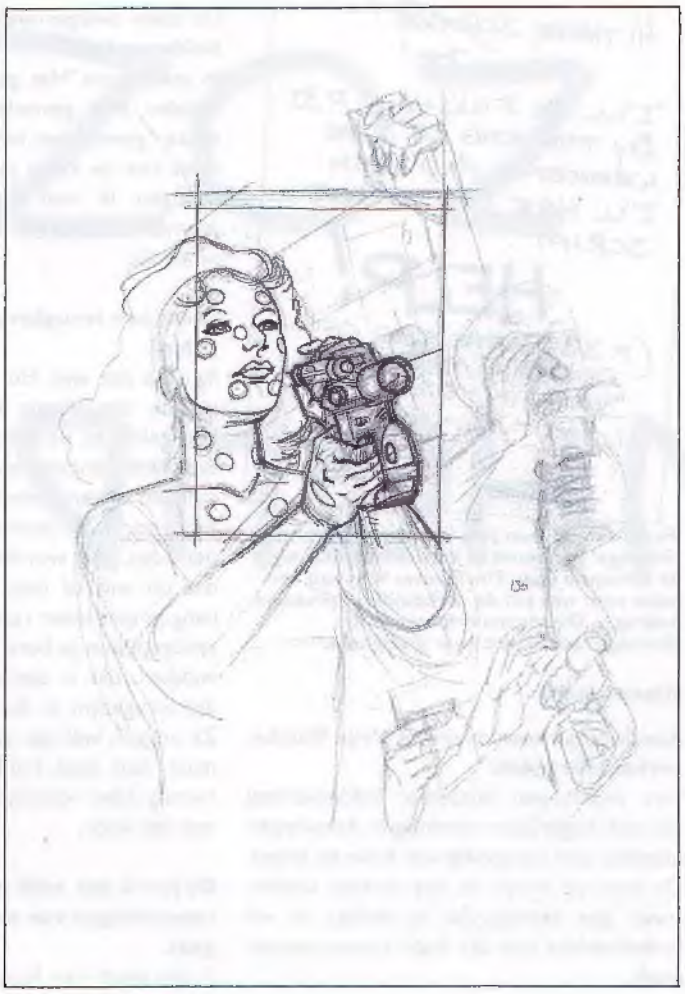

Krijgsgevangene

Maakte het stoppen van *Rourke* de weg vrij voor *Dallas Barr*?

In zekere zin. Ik werk vrij traag en kan niet aan twee reeksen tegelijk werken. Ik ben met *Dallas Barr* begonnen lang voordat *Rourke* werd beëindigd. Joe en ik zijn twee jaar bezig geweest met het bedenken en in kaart brengen van de wereld van Dallas Barr, nog voordat er een bladzijde op papier stond. We hebben hele dossiers aangelegd. Wij weten dat Stileman in 1942 geboren is op het eiland Jersey. We weten niet wie zijn vader is, maar vermoedelijk was hij een Russische krijgsgevangene, die daar vastzat. Na de oorlog is Stileman met zijn moeder naar de VS gegaan. Hij kreeg de Amerikaanse nationaliteit en moest naar Vietnam, waar hij in een veldhospitaal ging werken. Hij studeerde medicijnen, vertrok naar Engeland enzovoort. Negentig procent van die verzonnen levensloop zal nooit gebruikt worden in een verhaal, maar wij hebben zulke gegevens nodig om de personages geloofwaardig te maken. Het is een beetje het verhaal van een ijsberg. Tien procent is zichtbaar, maar die

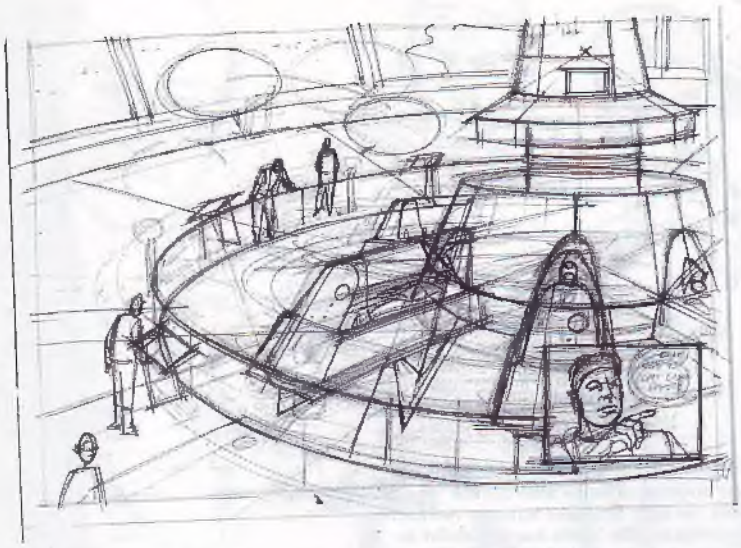

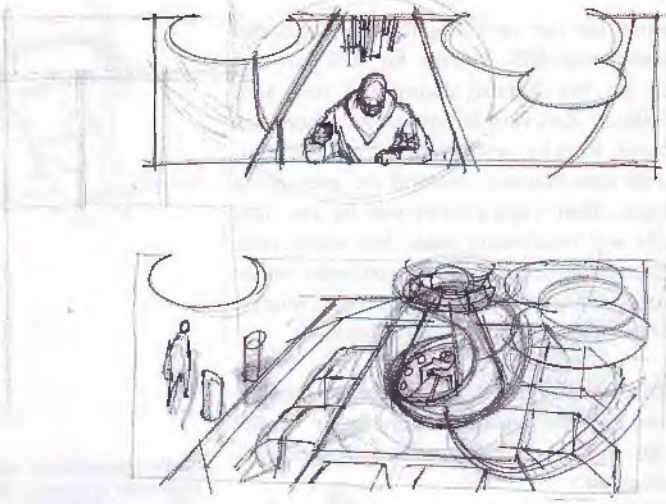

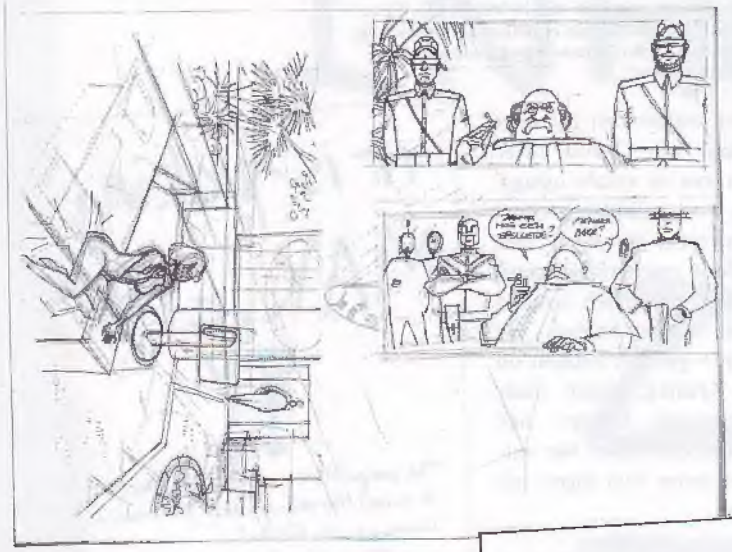

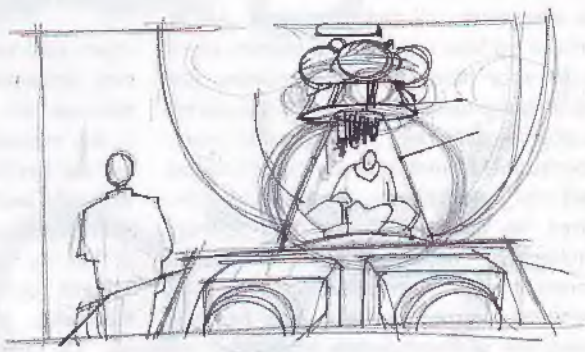

wordt gedragen door de negentig procent die zich onder water bevindt.

Heb je veel voorbereidende schetsen en tekeningen gemaakt?
Weinig, ik heb nooit zo gewerkt. Het uiterlijk van mijn personages ligt heel snel vast. Alleen Dallas is een paar keer van gedaante veranderd. Uiteindelijk kreeg hij een echt stereotiep striphoofd, maar ik stelde hem me eigenlijk heel anders voor: een soort Sam Neill. Stileman moest er wat ouder uitzien, het moet duidelijk zijn dat hij het één en ander meegemaakt heeft. Wie behandeld wordt, kan zelf zijn uiterlijk kiezen. Het is alleen niet mogelijk van sekse te veranderen. Dat is een keuze van ons. Wij kunnen ons niet voorstellen dat iemand na tientallen jaren als man te hebben geleefd zomaar ineens een vrouw kan worden, of omgekeerd.

Heb je naast *Dallas Barr* nog ideeën voor andere verhalen?
Jawel, voor een Vrije Vlucht-album, maar ik weet nog niet wanneer ik het kan gaan maken. Het is nu het belangrijkste dat er met enige regelmaat nieuwe albums van *Dallas Barr* uitkomen. In mei komt deel 2 uit, zodat we nog profiteren van de bekendheid van het eerste deel. Als er een paar delen uit zijn van *Dallas Barr* krijg ik iets meer speelruimte.

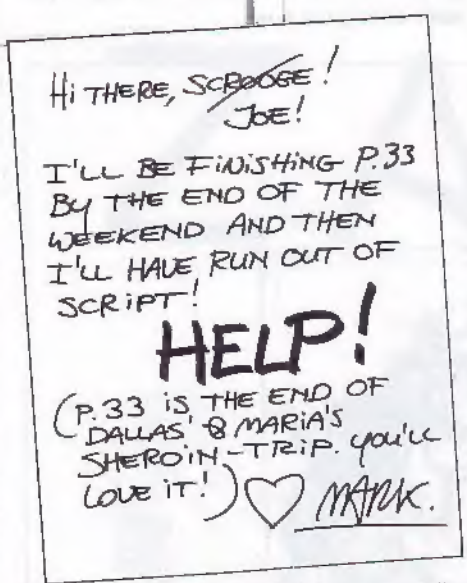
Hi THERE, SCROOGE! JOE!
I'LL BE FINISHING P.33 BY THE END OF THE WEEKEND AND THEN I'LL HAVE RUN OUT OF SCRIPT!
HELP!
(P.33 IS THE END OF DALLAS' & MARIA'S SHEROIN-TRIP. YOU'LL LOVE IT!)
MARK.

'Faxje van mij aan Joe. Ik heb hem een tijdje 'Scrooge' genoemd in de weken nadat hij de filmoptie voor *The Forever War* had verpatst voor een tot de verbeelding sprekend bedrag ... Overigens refereerde dat 'Scrooge' zeker niet naar gierigheid.'

Keerzijde

Kun je iets meer over het Vrije Vlucht-verhaal vertellen?
Het wordt een bijzonder liefdesverhaal dat zich begin jaren zeventig in Antwerpen afspeelt, een mengeling van fictie en feiten. De man en vrouw in het verhaal schelen meer dan twintig jaar in leeftijd, ik wil onderzoeken wat dat voor consequenties heeft.

De zeven dwergen **was in wezen ook een liefdesverhaal.**
In zekere zin. Het gaat over het rekening houden met gevoelens, mensen die om elkaar geven, het feit dat iemand moeite doet om na vijftig jaar een pop terug te brengen. Ik vind dat belangrijk, mensen gaan zo nonchalant met elkaar om tegenwoordig.

Is dat een terugkerend thema in je verhalen?
Ik denk het wel. Het verlopen van de tijd is ook een thema dat altijd terugkomt. Het gekke bij de strip *Dallas Barr* is dat de tijd blijft doorlopen, terwijl er telkens stukken leven worden afgesloten. Ook een normaal mensenleven bestaat uit periodes, die worden afgesloten – of je dat nu wilt of niet. Als je veertig bent, hang je niet meer rond in een disco. Op je zestigste kun je beter geen kind meer verwekken, dat is één van de onderwerpen die terugkomt in dat Vrije Vlucht-verhaal. Ze zeggen wel dat schrijvers in hun leven maar één idee hebben en dat ze daar twintig keer variaties op maken. Daar is iets van waar.

Bij jou is dat zelfs het geval als het om bewerkingen van andermans materiaal gaat.
In het geval van *Rourke* hebben we dat er

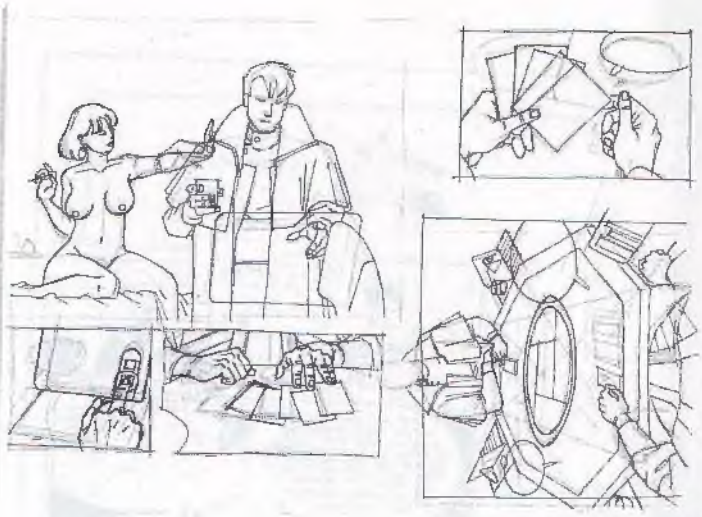

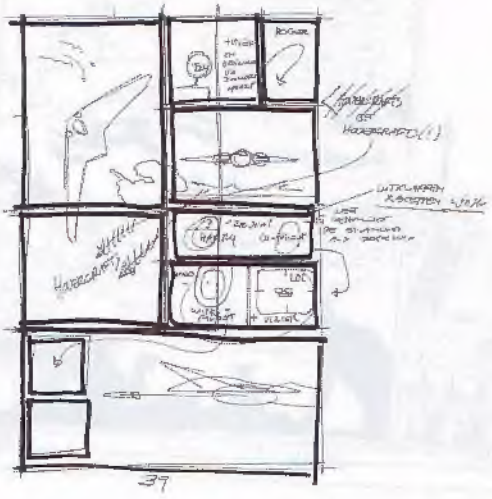

DALLAS BARR - 20
SO NOW WE'VE GOT NO IDEA WHAT OR WHO WE'RE AFTER?
NONE WHATSOEVER. LOTS OF STRANGE DETAILS. NO PATTERN.
MAYBE SOMEONE IS TRYING TO KILL THE POPE?
LOTS OF PEOPLE HATE HIS GUTS FOR REPEATING THE ENCYCLICAL AGAINST BIRTH-CONTROL
The King
WILDLIFE BAR & GRILL
THE BEST IN KEY WEST!
Budweiser
WELL, YOU DON'T HAVE TO BE SUCH A PILL, MY FRIEND. LET'S HOPE THIS WORKS OUT AS WE PLANNED. READY TO CALL STILEMAN?
THERE ARE EASIER WAYS TO DO THAT. NO, I THINK SOMEONE IS TRYING TO PUT THE SCREWS ON STILEMAN.
HELP! HERE WE GO.
MISTER BARR, ON LINE ONE, SIR.
LINE 1 NO IMAGE?
DALLAS! WHERE THE HELL ARE YOU?
PUBLIC PHONES. STRAUSS'S PHONES ARE JAMMED.
I KNOW. ASSUME A TRUCK AND TRACE.
GENERAL! WE GOT HIM!
OH, I DO! I DO!
THE LONG SORDIDNESS OF ARTHUR VALLIS...

'Het mag ook duidelijk zijn dat 'Elvis' gebaseerd is op de dikke kapitein uit *De Onnoembaren*. Het is niet de eerste keer dat ik een personage van Didier Conrad 'realistisch' teken. We zijn vrij goed bevriend en hij vindt het resultaat grappig.'

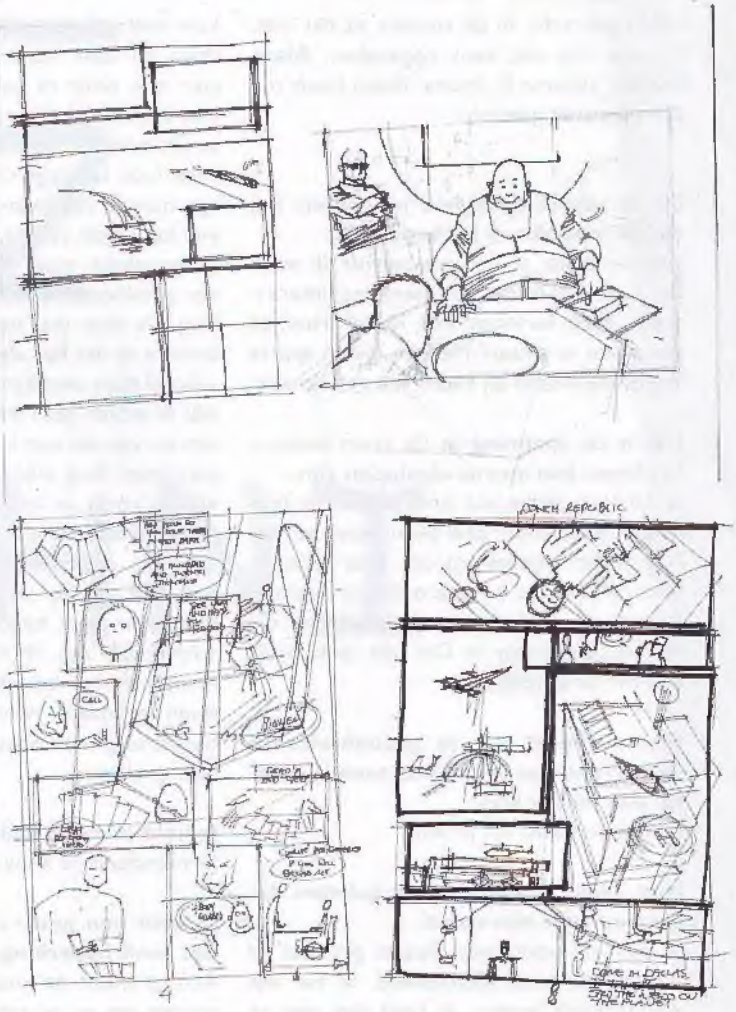

Allerlei ontwerpkrabbels voor *Dallas Barr*.

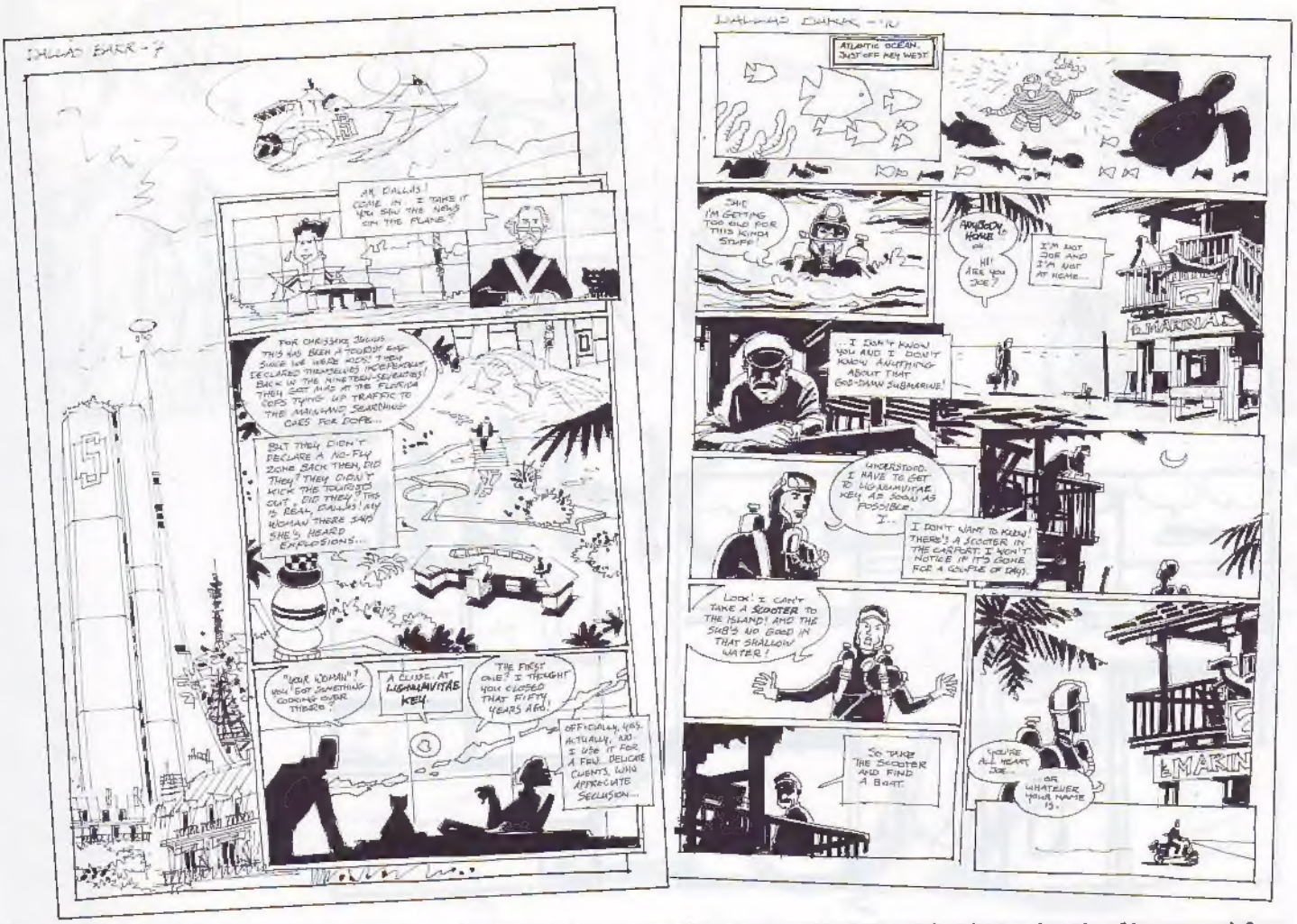
DALLAS BARR - 7
AH, DALLAS! I TAKE IT COME IN YOU SAW THE NEWS ON THE PLANE?
FOR CHRISSAKE JULIUS THIS HAS BEEN A TOUGH ONE! SINCE WE WERE KICK THEMSELVES INDEPENDENT BACK IN THE NINETEEN-SEVENTIES THEY SET UP THE FLORIDA COPS TIGHTEN UP TRAFFIC TO THE MAINLAND SEARCHING CARS FOR DOPE...
BUT THEY DIDN'T DECLARE A NO-FLY ZONE BACK THEN, DID THEY? THEY COULDN'T KICK THE TOURISTS OUT, DID THEY? THIS IS REAL, DALLAS! MY WOMAN THERE SAID SHE'S HEARD EXPLOSIONS...
"YOUR WOMAN"? YOU GOT SOMETHING GOING OVER THERE?
A CLUB, AT LIGHTHAVITAS KEY.
THE FIRST ONE? I THOUGHT YOU CLOSED THAT FIFTY YEARS AGO!
OFFICIALLY, YES. ACTUALLY, NO. I USE IT FOR A FEW DELICATE CLIENTS, WHO APPRECIATE SECLUSION...
ATLANTIC OCEAN. JUST OFF KEY WEST
SHIT! I'M GETTING TOO OLD FOR THIS KINDA STUFF!
ABRAHAM HOUSE
HI! ARE YOU JOE?
I'M NOT JOE AND I'M NOT AT HOME...
... I DON'T KNOW YOU AND I DON'T KNOW ANYTHING ABOUT THAT GOD-DAMN SUBMARINE!
UNDERSTOOD. I HAVE TO GET TO LIGHTHAVITAS KEY AS SOON AS POSSIBLE. I...
I DON'T WANT TO KNOW! THERE'S A SCOOTER IN THE GARAGE. I WON'T NOTICE IF IT'S GONE FOR A COUPLE OF DAYS.
LOOK! I CAN'T TAKE A SCOOTER TO THE ISLAND! AND THE SUB'S NO GOOD IN THAT SHALLOW WATER!
SO TAKE THE SCOOTER AND FIND A BOAT.
YOU'RE ALL HEART, JOE...
OR WHATEVER YOUR NAME IS.

zelf in gebracht. In de romans zit dat niet. Mij was dat niet eens opgevallen. **Alain Dodier** (*Jerome K. Jerome Bloks*) heeft me daarop attent gemaakt.

Bij *De eeuwige oorlog* **heb je volgens mij die thematiek wèl herkend.**
Waarschijnlijk, zij het niet bewust. Ik merk dat het iets is dat mij heel erg interesseert. Hoe verloopt een leven? Hoe zit een leven in elkaar? Mensen leiden aparte levens die ineens bij elkaar kunnen komen.

Dat is de spanning in *De zeven dwergen*: **het leven kan ineens afgelopen zijn.**
Ja. En toch, vijftig jaar later komen de draden, al is het maar heel even, weer samen. Ik vind het interessant om over situaties door te denken en daarover een verhaal te maken. Je leert iemand kennen die twintig jaar jonger is. Dat lijkt leuk, maar wat zijn de gevolgen?

Bij voorbeeld dat je geconfronteerd wordt met hoe je zelf was toen je twintig jaar jonger was.
Of hoe je denkt dat je was.

Hoe dacht jij twintig jaar geleden dat je er nu voor zou staan?
Ik heb mij nooit veel illusies gemaakt of toekomstdromen gekoesterd. Ik zie wel wat morgen brengt, ik hoef niet per se iets te bereiken. Ik verdien nu tien jaar de kost met tekenen, dat vind ik leuk om te doen en daar hoop ik nog eens twintig jaar mee door te gaan. Ik sta 's morgens niet in de file, heb geen baas die me afblaft en als mijn dochter ziek is, ben ik thuis om voor haar te zorgen. Ik vind dat een prettige manier van leven, hoewel er natuurlijk een keerzijde aan zit. In loondienst zou ik vermoedelijk meer verdienen. Ooit had ik een goedbetaalde baan, die me de keel uithing. De sfeer was heel slecht. Op een dag besloot ik dat het afgelopen moest zijn. Ik schreef mijn ontslagbrief, zonder te weten wat ik moest gaan doen. Ik begon te tekenen en van het een kwam het ander. Als je een leven lang elke dag voor een bedrijf werkt, komt er volgens mij een moment dat je beseft dat die manier van leven een deel van je onschuld weggenomen heeft, een deel van de verwachtingen waarmee je je leven bent begonnen. Dat moet verschrikkelijk zijn. Ik hoop dat ik dat moment niet zal beleven. Ik heb voor een leven gekozen, waarin me niets wordt opgedrongen en waarin ik kan doen wat ik belangrijk vind.

Je hebt je eigen keuzes gevolgd.
Grotendeels. Je kunt dat niet altijd.

Je hebt een gezin om voor te zorgen, dat geeft beperkingen.
Ach, je moet de huur kunnen betalen en zorgen dat er te eten is. Meer beperkingen zijn er niet, vind ik.

Is striptekenen beschaafde armoede?
(lacht) Ik had het niet beter kunnen zeggen ... Maar wat is armoede? Er zijn mensen van mijn leeftijd die veel meer verdienen, maar die hun kind niet hebben zien opgroeien. Ik kan nog steeds alle tijd aan mijn kind besteden, dat vind ik rijkdom. Maar zuiver materieel gezien heb je helemaal gelijk, tenzij *Dallas Barr* een commercieel succes wordt.

Golfoorlog

Om terug te komen op *De zeven dwergen*: **het boek heeft een opvallend documentair karakter, soms zelfs op de grens van non-fiction.**
Er gebeurden in die tijd zulke onwaarschijnlijke dingen. Jongens die te jong waren om auto te rijden, moesten bommenwerpers besturen. Als de maan niet scheen, zagen ze niets. Radar hadden ze niet. Ze vlogen gewoon achter elkaar aan, tegen de vuistregel van de luchtvaart in, die zegt dat je altijd zover mogelijk van elkaar vandaan moet blijven. Ze moesten uitkijken voor aanvallen van het luchtafweergeschut, maar ook voor elkaar. Ze vlogen op verschillende hoogtes dus het kon gebeuren dat een vliegtuig getroffen werd door een van de eigen bommen. Ik heb dit verhaal geschreven en getekend ten tijde van de Golfoorlog. De geallieerde piloten kwamen enthousiast terug van hun raid op Bagdad en vertelden wilde verhalen. Ja, de kans dat zij neergeschoten

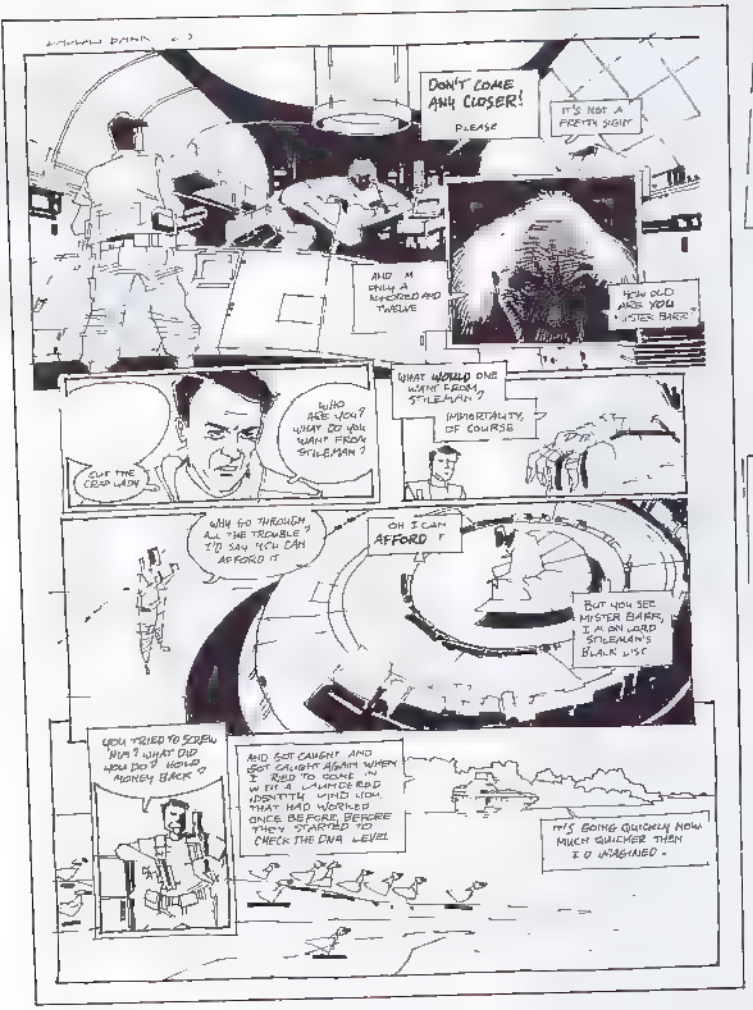
DON'T COME ANY CLOSER!
PLEASE
IT'S NOT A PRETTY SIGHT
AND I'M ONLY A KNOCKED AND TWELVE
HOW OLD ARE YOU SISTER BABE?
WHAT WOULD ONE WANT FROM STILEMAN?
IMMORTALITY, OF COURSE
WHO ARE YOU? WHAT DO YOU WANT FROM STILEMAN?
CUT THE CRAP LADY
WHY GO THROUGH ALL THE TROUBLE? I'D SAY YOU CAN AFFORD IT
OH I CAN AFFORD IT
BUT YOU SEE MISTER BABE, I AM ON LORD STILEMAN'S BLACK LIST
YOU TRIED TO SCREW HIM? WHAT DID YOU DO? HOLD A MONEY BACK?
AND GOT CAUGHT AGAIN WHEN I TRIED TO COME IN WITH A LAUNDERED IDENTITY AND I'VE USED THAT HAD WORKED ONCE BEFORE BEFORE THEY STARTED TO CHECK THE DNA LEVEL
THIS GOING QUICKLY NOW MUCH QUICKER THAN I'D IMAGINED

Boven, Paginalay-outschetsen voor *Dodemanshand*.

Rechts, Faxen van Joe Haldeman aan Marc VanOppen.

Onder, Stileman in Vietnam ...

werden was 1 op 800 of zo, terwijl RAF-bommenwerperpiloten tijdens een bepaalde periode in de Tweede Wereldoorlog een kans van 1 op 3 hadden dat ze hun *tour of duty* van dertig vluchten zouden overleven. Ze konden alleen van dag tot dag leven. Het is altijd vandaag, morgen bestaat niet.

Het is de menselijke situatie in een notendop, toegespitst op het uiterste. Daarom gebruik ik de oorlog graag als onderwerp. Extreme situaties leiden tot extreme gevoelens en handelingen. Dat levert goede verhalen op. En ontzettend veel jonge mensen beseffen niet hoe ingrijpend de Tweede Wereldoorlog is geweest. De wereld werd volledig op zijn kop gezet en de gevolgen werken nog altijd door. Het was net als de Vietnamoorlog voor de Amerikanen een breuk in onze geschiedenis, een soort nieuw begin. Elke oorlog is een variatie op hetzelfde thema. Het gaat om partijen die elkaar met geweld hun wil willen opdringen. De tijden veranderen, het speeltuig verandert, maar de inzet is elke keer dezelfde. En zo heb je ook 'oorlogen' in een mensenleven: gebeurtenissen die een leven definitief overhoop gooien. En achteraf moet je zien te leven met een nieuwe situatie.

Antwerpen, 14 december 1996

Mark, I really love the page of finished art you sent. When do I get to see more?? Maybe I'll learn Flemish in the process.

Good decision to make Dallas look younger in this part of the story. His ageing later on will be more dramatic this way.

Stileman is perfect. We're gonna get a movie out of this, son. Fill a swimming pool with dimes and dive around like Scrooge McDuck.

Sorry I've been long in responding. We've been travelling and then came home to two Eastern European house guests, my Romanian translator and her boyfriend. Madhouse around here.

Yours in lunacy

Joe

Joe

Okay, for the next day or so all of my correspondence is going to be dedicated to keeping the [illegible] of deadline. I [illegible] and Eastern I will go [illegible] and straight on [illegible] I take a day a month off [illegible] me and my [illegible] and straight on the phone [illegible] ahead and [illegible] for your response [illegible] return the favor [illegible] Af Bar [illegible] take a year like a regress [illegible] by a generation [illegible] for me to do still number [illegible] Hmm [illegible] end of page error" in the fax. Try try again [illegible]

Joe Haldeman • Boy Wonder
c/o God
The Universe

That header is just to give me confidence. I don't really think that God forwards mail.

I like your beginning thoughts. Let's nail down a short list of revisions.

The story must:

FAN COVER SHEET

Wed, Mar 15, 1995 7:10 AM

To: Mark Van Oppen

From: Dallas Barr Enterprises Art Department
Fax #: 011 323-4055102

Fax: 3 pages and a cover page.

Note: The lunatics are in charge of the asylum. Fortunately, we are in charge of the lunatics. Who's in charge of us? Heh heh.

Yesterday I took a break from packing and slipped into the bath with a couple of volumes of our THE FOREVER WAR. You know, individually we may be just a writer and an artist, but together we're a fucking genius.

Love ya –

PS from Gay. New phone number after August 20 in Cambridge: 617 577-9128 at home. At Writing Program Office: Fax 617-253-4910. Be sure to put Joe's name at the top. Mailing address: Joe Haldeman, c/o Writing Program, MIT, 14E-303, Cambridge, MA 02139. Love

MARK, JUST QUICKLY BEFORE WE LEAVE TOMORROW FOR A WHILE AND SEND A NOTE FROM THE MOUNTAIN

and since that would [illegible] I need to work on your new [illegible] Apparently both the operator keep telling me that you're not at your home or

The [illegible] would [illegible] the "fax" manual.

[illegible] Sorry [illegible]

[illegible]

11 Feb 95

Mark, I'm afraid I wasn't quite able to finish before we left for Hawaii. It's plenty long, as you can see, I think incorporating everything you wanted.

But the ending is a bigger problem than it was in the earlier versions. It's now not enough for Stileman to rescue Dallas and give Compton what she deserves. We have to juggle the "alternative" Treatment as well, and raise the problem of Dallas having conflicting interests (if not loyalties).

I think it may have been a mistake for me to raise the possibility here that the Stileman Treatment (ten-year deadline, sort of) is only imposed. I might be better to hold that bombshell for a later story. This one is already so full of complexity.

Are there any black African saints whose name the pope might take? Hmm – I'll ask on the GEnie Bulletin Board.

Anyhow, look through this and mail or fax me your thoughts. We'll be back 20 Feb. home for a whole five days.

Yours in exhaustion

Joe

Joe Mongo, Space Cadet

[illegible]

Mark – it's wonderful! It's hard to describe how marvelous it is to see the story come to life this way – like watching a movie being made of my book!

We got home from New York last night and there was a fax awaiting me to be Guest at "Fraicon," in Freiburg, Germany. I accepted, and we're leaving in a couple of hours. (Pants, pant!)

FOTO RIK SANDERS

Over ver

MAR

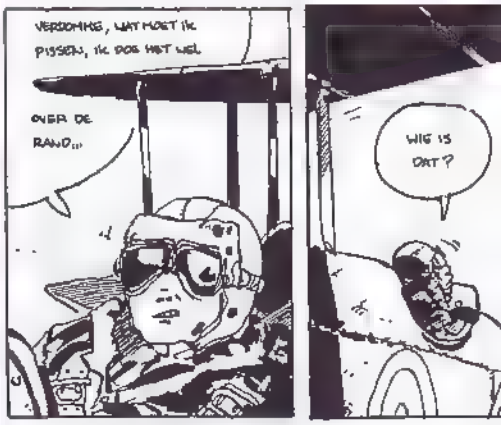

Mark Hendriks **timmert aan de weg. Met zijn vliegtuigstrips die zijn gepubliceerd in tijdschriften als** *Zone 5300*, *Incognito* **en** *Chaos*, **is hij een bekende geworden in de small-presswereld. Niet alleen door de frequente verschijning van zijn werk, maar vooral door stijlvolle, zorgvuldig gemaakte en sprekende tekeningen en een fascinatie voor de absurde elementen van dit aardse bestaan. Zijn oeuvre heeft een absoluut hoogtepunt bereikt met de verschijning van het album** *Tomoyo* **bij uitgeverij RdH. Daarin beleeft de Japanse hoofdrolspeelster bijzonder eigenaardige avonturen die enkel uit de geest van een eigenwijze, maar bijzonder creatieve geest als die van Hendriks voort kunnen komen. En dat werd gezien; ter gelegenheid van de Stripdagen Haarlem 1996 kreeg Hendriks de VSB-aanmoedigingsprijs.**

Ik ontmoet de vijfentwintigjarige Hendriks tijdens De Stripdagen Breda van 1996. Hij blijkt een rustige ingetogen persoonlijkheid met ondeugende glimoogjes. Hij heeft het zeer naar zijn zin, want de complete honderd stuks tellende oplage van *Tomoyo* is uitverkocht. De vijftig boekjes die hij zelf heeft bijgemaakt zijn ook al bijna allemaal van zijn tafel verdwenen. Hendriks praat rustig en zonder de geringste aarzeling. Een kleine vraag is vaak al genoeg om hem weer een uitgebreid verhaal vol eigenzinnigheden te doen vertellen

Lullig

'Ik teken sinds april 1982 non-stop strips. Acht jaar geleden durfde ik het aan om een tachtig pagina's tellend Vietnam-verhaal naar het maandblad *Wordt vervolgd* te sturen. Een enveloppe met originele tekeningen; dat heb ik later nooit weer gedaan, maar toen wist ik niet beter. Ik was een jaar of vijftien toen ik de strip maakte. Zo zag het er trouwens ook uit. Het zou tegenwoordig niet eens in aanmerking komen voor plaatsing in een blad als *Impuls*.

De redactie van *Wordt vervolgd* stuurde mij als reactie een lijst met adressen van amateurbladen. Bovendien gaven zij mij de tip om contact op te nemen met een professionele tekenaar. Ik heb toen werk gestuurd naar verschillende tijdschriften, maar die bleken stuk voor stuk nèt met hun laatste nummer bezig te zijn. Dat waren bladen als *Yèch*, *Gag* en *Coyote Striptuur* – het tijdschrift waarnaar ik ook een strip had opgestuurd – ging toen ook net ter ziele. Ik heb de makers van dat blad opgezocht in Den Haag en daar kreeg ik een nieuwe lijst met amateurbladen. Daar stond *Fresco* ook tussen. Ik had hen wat opgestuurd zonder ooit een reactie te krijgen. Later hoorde ik via-via dat de redactie toch iets van mij had gepubliceerd. Hetzelfde gebeurde bij *Striptuur*. Ze bleken toch een verhaal van mij in het laatste num-

haten moet je nadenken

RK HENDRIKS

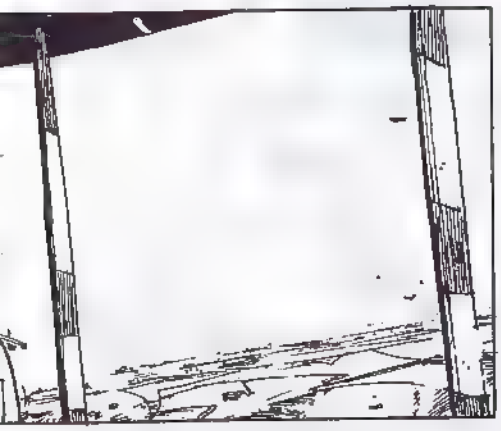

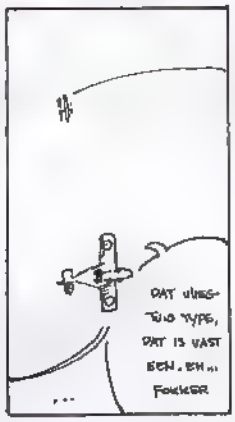

Boven, Fragment uit *Rotte vis*, gepubliceerd in *De stripper 24*.

Rechts, Aquarel van Tomoyo.

Onder, *Omoshiroï* uit 1994. Soms kan Hendriks de neiging niet onderdrukken om hoofdfiguren op haarzelf te laten lijken.

Linksonder, Eén van de vier versies van het oorlogsverhaal dat naar *Wordt vervolgd* is gestuurd. Deze versie is uit 1985.

door
HARRY WIBIER

mer te hebben gezet zonder dat ik het wist. En met verkeerd gespelde naam. Erg lullig.
Mijn eerste echte publikatie, waarvan ik zelf op de hoogte was, was zes jaar geleden in *Iris*. Vrij vlot daarop – in 1993 verscheen er een vijf pagina's tellend verhaal van mij in *Biggles Chronicle*, het *Biggles*-fanclubblad.

Dezelfde uitgever heeft een jaar later nog een boekje van mij uitgebracht met de titel *Jan van Klaveren*. Rond die tijd werd er ook werk van mij opgenomen in tijdschriften als *Incognito*, *Chaos*, *De stripper* en *Zone 5300*.
Het contact met het laatste blad ontstond toen ik een paar jaar geleden **Robert van de Kroft** ontmoette in Modern Papier, de Groningse stripwinkel waar ik destijds achter de kassa werkte op de galerie-afdeling. Robert zei dat hij een blad voor jong talent wilde oprichten. Hij zag mijn strips en bood aan om een aantal ervan te publiceren.
Ik heb in de galerie trouwens nog veel meer striptekenaars ontmoet. Daarna is mijn interesse in strips behoorlijk afgenomen. Wellicht omdat ik zelf veel strips tekende en beter door had hoe tekenaars werkten. Bovendien ben ik erg afgeknapt door die hele markt van sokken en speldjes met stripfiguren. Allemaal onzin-dingen. Dat is een wereld waar ik niet bij wil horen.'

Strot

'In mijn begintijd had ik de neiging om een verhaal een aantal keren opnieuw te maken. Ik werkte bij voorbeeld zes maanden aan een strip en in die periode was mijn tekenstijl vaak zo veranderd dat het begin niet meer leek op het eind. Het leek mij beter om weer van voren af aan te beginnen. En dan werden verhaal en tekenstijl weer anders, dus dan volgde weer een nieuwe start. Van de strip die ik naar *Wordt vervolgd* heb gestuurd, heb ik uiteindelijk vier of vijf versies gemaakt van ieder zeventig à tachtig pagina's. Zo ben ik drie jaar bezig geweest met hetzelfde verhaal. Toen hing het ook echt goed mijn strot uit.
In de tijd dat ik de eerste versie tekende was ik bij voorbeeld erg onder de indruk van *Nam!*, *Buck Danny* en het werk van **Morris** en **André Franquin**. Mijn eerste tekeningen stonden dan ook vol met elastieken figuurtjes. Toen kwam ik erachter dat mijn verhalen te serieus waren voor die grappige mannetjes. Eigenlijk de reden waarom ik destijds mijn strips voor het eerst hertekende. Mijn huidige tekeningen zijn vrij statisch en semi realistisch. Er zijn maar weinig mensen die zich kunnen voorstellen dat ik ooit met die rubberen Franquin-poppetjes ben begonnen.'

Uitgekeken

'Het werk van **Hugo Pratt** waardeerde ik pas later. In eerste instantie vond ik er niets aan . slecht getekende boeken. Later zag ik er de charmes van in. Pratt geeft de lezer de vrijheid om de strip zelf in te vullen.
Nadat ik Pratt ontdekte ben ik ook het werk van **Jacques Tardi** en verschillende Japanse tekenaars gaan waarderen. Vooral **Milk Morizone** is een favoriete stripmaker van mij; zij tekent seksstrips voor vrouwen. Maar de laatste paar jaar vind ik strips steeds min-

Boven, *Ichigo*, 'n voorloopster van *Tomoyo* uit 1990.

Rechts, Plaat uit *Tomoyo* 3.

***Onder, Tomoyo*, De ontstemmingen uit *Incognito* 10.**

der interessant. Ik heb nu nog een paar oude albums van *Guust* en **Hugo Pratt** En vijf oude *Buck Danny*'s waarin ik op vijfjarige leeftijd ieder personage met rode viltstift onder het bloed heb getekend. Verder heb ik geen strips meer. En dat terwijl ik toch in totaal zo'n zeshonderd albums heb gehad, waaronder de complete reeks van *Buck Danny* en allerlei andere pilotenstrips waar ik nu op ben uitgekeken.

Mijn verhalen zijn anders dan die van de doorsnee stripserie. Ik heb geen doel Ik ga gewoon mijn eigen weg. Als ik met een verhaal begin weet ik niet hoe het zich zal ontwikkelen Ik laat me de laatste tijd ook veel meer beïnvloeden door Japanse en Nederlandse literatuur dan door strips.

Een kennis heeft ooit gezegd dat mijn verhalen door **Alex van Warmerdam** gemaakt zouden kunnen zijn. Dit, omdat lezers zich dikwijls afvragen wat de strekking ervan is en wat je er mee moet. Dat vind ik interessant, want ik houd van verhalen waarover je na moet denken. Ik verafschuw strips waar van je op de eerste pagina al weet hoe het zich gaat ontwikkelen Dat heb ik nu bij voorbeeld heel sterk bij *Buck Danny* waar in een oogopslag duidelijk wordt wie goed en wie slecht is en wie gaat winnen Aan vreselijk voorspelbare avonturenverhalen, zoals deze, heb ik een hekel aan gekregen

Zelfs de avonturen van *Corto Maltese* zijn redelijk voorspelbaar. Je weet immers altijd dat Corto toch wel zal winnen.'

Tomoyo

'Twee jaar geleden heb ik een strip gemaakt over de oorlog in Burma en die werd zo wreed dat ik er voor mijn gevoel even tussenuit moest. Daarom heb ik toen een paar pornostrip_es gemaakt Maar dat genre is nog voorspelbaarder dan een avonturenstrip Daarom ben ik er weer snel mee gestopt. Maar één van de actrices was Tomoyo. Ik vond haar zo interessant dat ik haar verder ben gaan uitwerken. Een Japanse penvriendin heeft mij daarbij geholpen door karrevrachten informatie te geven over Japan. Daardoor kon ik inspiratie putten uit het dagelijks Japanse leven. Zo is *Tomoyo* ontstaan

Ik word altijd verliefd op mijn vrouwelijke personages. Daarom zocht ik een vrouwelijk karakter op wie ik onmogelijk verliefd kon worden; een vrouw met een on-Japanse enorme gok, die niets had van het schoonheidsideaal Dat is Tomoyo geworden

Het zijn dagboekachtige belevenissen die ik schets in *Tomoyo*. Net als altijd begin ik daarbij aan een verhaal zonder dat ik weet hoe het verder af zal lopen. Tomoyo is ongrijpbaar, eigenwijs en bang voor haar omgeving en de mensen die ze ziet. Ze kan heel lief zijn, maar dan moet ze wel veel vertrouwen in iemand hebben en dat heeft ze niet zo snel: ze is zo wantrouwend dat ze bijna buiten de werkelijkheid komt te staan. Ze schiet in haar eentje door het leven. Oorspronkelijk wilde ik drie verhalen over haar maken, maar dat zijn er uiteindelijk in het album maar twee geworden. Daarnaast heb ik nog een paar korte verhalen liggen, maar die heb ik gemaakt om met verschillende technieken te experimenteren. Ik gebruik sinds kort rasters en velletjes papier met voorbedrukte patronen. Verder gebruik ik geen vaartlijntjes meer. Aan de houding van een figuur moet namelijk te zien zijn hoe die zich voortbeweegt. Het is onnodig om met een **Hergé** krulletje nog eens te benadrukken wat er precies gebeurt. Dat vind ik bij voorbeeld bij Pratt slecht. Als iemand in zijn strips beweegt zie je altijd vaartlijntjes. Zwak is dat. Maar goed, ik deed het zelf ook nog tot anderhalf jaar geleden. Net als hij wist ik niet beter

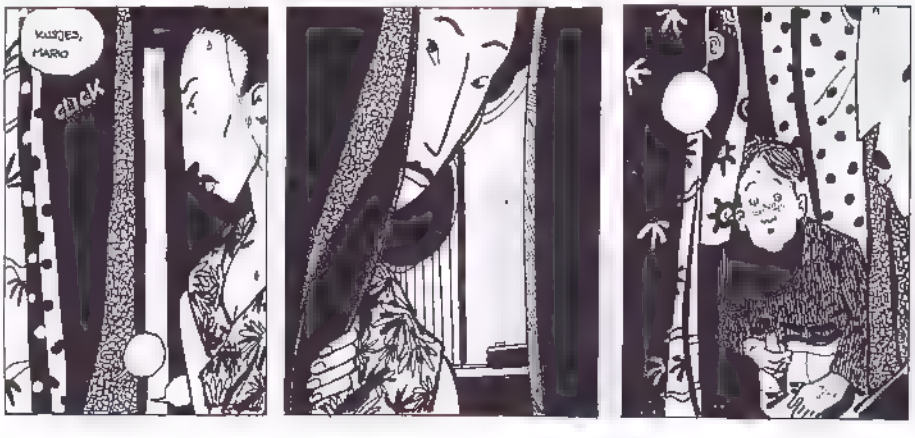

WALVISSEN

Mark Hendriks

WAT IS DAT NOU WEER, EEN KAART UIT LAS VEGAS.
HÈ?! IS DIE STOMME TRUT OPEENS GETROUWD? OP HONEYMOON IN LAS VEGAS?!
OH JA... Hoi keiko
EN, HEB JE JE UNIFORM AAN?
JA, MAAR IK BEN NIET ZO IN DE STEMMING OP 'T MOMENT
ER DRONG TOCH ZOIN ACHTERBAKS MENS VOOR MIJ IN DE SUPERMARKT!
CHOLO
MET DIE IDIOTE HEIM OP DIE MONSTERlijke KOP, EN ZE HAD NOG EEN GROTE BEK OOK!

DE VOLGENDE KEER KRIJGT ZE OP D'R PONDER!
OH TO MO YO
NOU, OKEG DAN, MAAR DOE HET SNEL
CHOCO PIE
Las Vegas
OP HONEY-MOON IN LAS VEGAS...
CHOCO PIE
LUKT IS ?

ALS JE 25 SPAAR-PUNTEN HEBT KUN JE EEN SERVIES BESTELLEN
ROZE EN LICHT-GROENE BLOEME-TJES MET GOUDEN RANDJES
CHOCO DIP
WIE BESTELT NOU ZO'N SERVIES, IK HEB NOG NOOIT ZO IETS LELIJKS GE-ZIEN
DIE STOMME TRUT IN LAS VEGAS ZAL HET WEL MOOI VIN-DEN
ROOAA AAHHH
MOET JE NOU ZIEN HOE JE ERBij liet
EENS VER-NOEMEN ZE NOG EEN WAL-VIS NAAR ZI. KEIKO

* Er is in Japan een walvis die Keiko heet

PROBLEMEN EN OPLOSSINGEN VOOR PARTICULIERE VERZAMELINGEN

De meeste stripverzamelaars bewaren hun collectie met zorg en besteden daarom veel geld aan de aanschaf van verpakkingsmateriaal. Helaas is niet iedere methode of ieder product voor dit doel geschikt; uit onwetendheid kan een verzamelaar onnodig schade aan zijn collectie veroorzaken. De belangrijkste methodes voor het hanteren en bewaren van papier en boeken – en dus ook voor stripboeken – komen uit de bibliotheek- en museumwereld. Daar zijn normen en richtlijnen opgesteld waaraan bewaarplaatsen en materialen moeten voldoen en er zijn speciale producten ontwikkeld. Een conserveringsadviseuse zet de voornaamste problemen en oplossingen voor het bewaren van stripverzamelingen op een rijtje.

door
ANDRÉA KROON

Het is meestal niet wenselijk of mogelijk om museale normen aan te houden bij het bewaren van een collectie in particulier bezit. Toch zijn er een aantal praktische zaken die het voortbestaan van een collectie ten goede kunnen komen. Ook een privé-verzamelaar kan daar rekening mee kan houden. Wanneer de juiste maatregelen worden getroffen, kan een collectie de tand des tijds doorstaan en desondanks regelmatig worden ingekeken. Bij het kiezen van een bergmethode geldt, dat de verzamelaar moet zoeken naar een compromis tussen de eisen die gelden voor het behoud van een boek en zijn eigen wensen. Om hierover verantwoorde beslissingen te kunnen nemen, moet hij allereerst weten hoe schade aan boeken ontstaat.

Schade

In een boekenverzameling zijn verschillende schadevormen te vinden. Dit zijn chemische schade, biologische schade en mechanische schade.

Boeken zijn grotendeels gemaakt van organische materialen. Door natuurlijke verouderingsprocessen degradeert het materiaal; net als de mens zal ook een boek uiteindelijk aan zijn leeftijd bezwijken. Dit degradatieproces wordt onder andere versneld door de inwerking van klimaatomstandigheden, de inwerking van licht en de aanwezigheid van schadelijke stoffen in de objecten zelf of in hun omgeving. Het uitdrogen en barsten van een leren boekband en het verkleuren van een papieren kaft zijn voorbeelden van deze chemische schades.

Biologische schadevormen ontstaan door de aanwezigheid van ongedierte of schimmels. Papier, leren banden en zelfs de in boeken verwerkte lijmen vormen een voedingsbodem voor allerlei ongewenste gasten, van muizen tot zilvervisjes. Dit ongedierte veroorzaakt vraatschade en laat schadelijke stofwisselingsproducten achter. Schimmels maken papier week en veroorzaken allerlei verkleuringen. Een goede hygiëne en regelmatige controle van de ruimtes waarin boeken worden bewaard op de aanwezigheid van schimmels en ongedierte is daarom van belang.

De meeste schade aan stripboeken wordt veroorzaakt door een lezer die zijn boeken onkundig hanteert. Wie herkent niet de boeken met gescheurde kapjes – een beschadiging die ontstaat wanneer men een boek aan de bovenzijde van de rug van een plank trekt. Dergelijke mechanische schade treedt op bij het inkijken, transporteren of exposeren van boeken. Allerhande beschadigingen, zoals geknakte, gebroken of losgescheurde ruggen, losse pagina's, krassen, scheuren en kreukels, zijn hiervan het gevolg.

Om het ontstaan van de bovengenoemde schadevormen te voorkomen, is een aantal maatregelen noodzakelijk. In musea en archieven is de zogenaamde passieve conservering de prioriteit bij collectiebehoud. Hieronder wordt verstaan het verzorgen van zo optimaal mogelijke bewaaromstandigheden van een collectie, zoals het handhaven van een goede klimaatbeheersing, het weren van licht, en het verzorgen van een goede berging en verpakking.

Klimaatbeheersing

Te vee. verzamelaars bewaren een deel van hun collectie in een onverwarmde, vochtige ruimte, bij voorbeeld op een zolder. Boekmaterialen als papier en lijm zijn erg gevoelig voor klimaatschommelingen in hun omgeving. Vezels krimpen of zetten uit, naarmate ze onder invloed van temperatuur en relatieve luchtvochtigheid vocht uit hun omgeving opnemen, of juist hieraan afstaan. Hierdoor kan grote schade ontstaan. Extreem hoge temperatuur veroorzaakt uitdroging, krimp en verbrossing van materiaal. Een extreem vochtige omgeving veroorzaakt bobbels en vochtkringen. Een hoge luchtvochtigheid verhoogt bovendien de activiteit van schimmels. Het handhaven van een stabiel klimaat is daarom erg belangrijk. Een ideaal klimaat voor bibliotheekcollecties wordt gevormd door een relatieve luchtvochtigheid tussen de 45% en de 55% en een temperatuur tussen de 16°C en 20°C, maar van belang is

De conservering van stripcollecties

ILLUSTRATIES DOOR FLORIS OUDSHOORN

vooral dat deze waarden zo constant mogelijk zijn. De lucht in depotruimtes moet bij voorkeur gefilterd worden en circuleren

Het verzorgen van de klimaatbeheersing vormt voor de privéverzamelaar doorgaans een groot obstakel; het vergt enige inspanning. Toch is het mogelijk om een primitieve of een professionele klimaatbeheersing thuis te realiseren. Wanneer de stripverzameling wordt bewaard in één (voldoende geïsoleerde) ruimte, maakt dit het makkelijker om de klimaatomstandigheden onder controle te houden. Wie zijn stripverzameling verspreid door zijn woonhuis bewaart, stelt deze bloot aan de inwerking van de buitenlucht die door ramen en deuren binnenkomt. De te vochtige of warme buitenlucht zal het klimaat in de ruimte beïnvloeden en kan bovendien vuil, insecten of schimmelsporen met zich meedragen

Voor klimaatbeheersing is het gebruik van meetapparatuur noodzakelijk. Meetapparatuur kan bestaan uit een eenvoudige kamerthermometer, een haarhygrometer of een professionele thermohygrograaf. Regelmatige controle van het klimaat maakt het mogelijk om tijdig in te grijpen. Vooral in huizen met een centrale verwarming is de temperatuur te regelen, maar de lucht is daarin vaak te droog. Ouderwetse vochtbakjes aan radiatoren zijn een bekende, maar primitieve manier om de luchtvochtigheid in een ruimte enigszins te vergroten. Het is mogelijk om de vochthuishouding in een ruimte professioneel te regelen met behulp van be- en ontvochtigingsapparatuur. Wie voor een bijzondere collectie een professionele klimaatbeheersing wil aanleggen moet hierover beslist vooraf deskundig advies inwinnen. De specifieke eisen van iedere ruimte en iedere collectie zijn immers verschillend.

Licht

Wie zijn stripboeken op een rij in een boekenkast heeft staan waar zonlicht op valt, kan de schadelijke inwerking van licht eenvoudig constateren. Na verloop van tijd zullen de ruggen van de boeken verkleuren, in tegenstelling tot dat deel van een kaft dat niet aan zonlicht wordt blootgesteld. Niet alleen zonlicht, maar ook kunstlicht is schadelijk voor boeken. In musea wordt daarom de lichtsterkte waaraan een boek wordt blootgesteld beperkt. Hetzelfde geldt voor de inwerking van UV-straling. Boeken worden in museumdepots in het donker bewaard.

De ramen in de ruimte waarin een stripverzameling thuis wordt bewaard dienen te worden afgeschermd om de inwerking van zonlicht te beperken. Dit kan met behulp van (rol)gordijnen, maar ook met een UV-werend filter dat op de ruiten kan worden aangebracht. Het aanbrengen van (rol)gordijnen voor boekenkasten en -stellingen en het bewaren van de collectie in zuurvrije boekdozen zijn alternatieven voor ruimtes waarvan de ramen niet kunnen worden afgeschermd. Daarnaast zal deze maatregel een stofwerende werking hebben.

Wanneer de boeken worden ingekeken kan gebruik worden gemaakt van (kunst)verlichting, die men uiteraard niet langer laat branden dan noodzakelijk is. Bij de keuze van verlichting dient rekening te worden gehouden met de sterkte van de lichtbron en met de warmte die deze voortbrengt. Lampen mogen zich dan ook niet in de directe nabijheid van de boeken bevinden.

Boven, Biologische schadevormen ontstaan door de aanwezigheid van ongedierte of schimmels.

***Rechts*, Schimmels maken papier week en veroorzaken allerlei verkleuringen.**

***Onder*, Gelijmde en gebonden stripboeken kunnen worden voorzien van melinex boekhoezen. Hierin kan het boek eenvoudig worden geraadpleegd terwijl de kaft beschermd blijft.**

Berging

Doorgaans worden grote stripboeken bewaard in boekenkasten of stellingen die vaak speciaal voor dit doel zijn gemaakt of aangeschaft. Hierbij moet rekening worden gehouden met het materiaal waaruit de bergmeubelen bestaan. Van bepaalde houtsoorten en samengestelde plaatmaterialen is bij voorbeeld bekend dat ze stoffen uitscheiden die schadelijke chemische reacties veroorzaken. Andere materialen zijn wel geschikt. Voorbeelden hiervan zijn met speciale lak afgewerkte houtsoorten en kasten van roestvrijmetaal

Het is belangrijk dat boeken op de juiste manier op een plank zijn gerangschikt. Rondom de boeken moet lucht kunnen circuleren. Daarom moet ook achter de boeken ruimte worden gelaten. Wanneer boeken in contact komen met een (buiten)muur kan bovendien door plaatselijk temperatuurverschil condensvorming optreden, hetgeen weer vocht schade kan veroorzaken. Te strak opeengepakte boeken beschadigen bij het van de plank halen, omdat ze met kracht uit een rij getrokken moeten worden. Te ruim opgestelde strips kunnen scheefzakken en vervormen. Bijzonder zware en grote boeken kunnen horizontaal worden bewaard, zolang ze niet in te hoge stapels liggen.

Verpakkingsmaterialen

Ook aan het verpakkingsmateriaal dat wordt gebruikt om boeken te beschermen moet een aantal eisen worden gesteld. Het belangrijkste is dat zulk materiaal vrij is van schadelijke stoffen. Papier en karton moeten onder meer zuur- en chloorvrij zijn. Kunststoffen moeten weekmakervrij zijn

Kwetsbare of reeds beschadigde boeken kunnen worden bewaard in een zuurvrij kartonnen boekdoos om verdere schade te voorkomen. Strips met slappe kaften (zoals comics) kunnen worden bewaard in zuurvrij kartonnen archiefdozen die voldoende moeten zijn gevuld om scheefzakken te voorkomen. Week- en maandbladen met slappe kaften zijn het kwetsbaarst wat scheefzakken betreft. Hiervoor kan (horizontale) berging in dozen of het gebruik van individuele zuurvrije omslagen een oplossing zijn

De bekende kunststof bewaarhoes voor strips is een verpakkingsvorm die niet altijd noodzakelijk is. Hij kan een bescherming vormen voor beschadigde strips, maar wordt doorgaans gebruikt om nog gave exemplaren extra te beschermen. Belangrijk is dat deze hoesjes zijn gemaakt van een voor dit doel geschikte kunststof als melinex, een doorzichtige, weekmakervrije polyester film. Dergelijke hoesjes zijn in veel soorten en maten te verkrijgen.

Sommige hoesjes hebben een enveloppemodel, met aan de bovenzijde een klep. Deze hoesjes hebben als voordeel dat zij de inhoud stofvrij houden. Nadelen zijn dat de strip uit het hoesje moet worden gehaald om bekeken te kunnen worden, zodat de kaft dan alsnog onbeschermd is; dat de strip op de onderkant van het hoesje rust en niet direct op de plank; en dat deze hoesjes voor gebonden boeken meestal onbruikbaar zijn. Minder bekend zijn

de melinex boekhoezen, die om een band of kaft geschoven kunnen worden. Deze hebben als voordeel dat ze geschikt zijn voor zowel gebonden stripboeken als gelijmde strips; dat het boek hierin op zichzelf op de plank staat; en dat het boek onmiddellijk ingekeken kan worden terwijl de kaft daarbij beschermd blijft. Deze boekhoezen zijn in diverse standaardformaten verkrijgbaar.

Gadgets

Veel verzamelingen bevatten niet alleen stripboeken, maar ook allerlei aanverwante artikelen als (gesigneerde) posters en tekeningen. Voor dergelijk materiaal is eveneens een aantal goede bergmethoden voor handen. Er zijn zuurvrij kartonnen prentendozen in gestandaardiseerde formaten in de handel waarin beeldmateriaal in omslagen of passepartouts van zuurvrij karton kunnen worden geborgen. In een omslag van zuurvrij karton bij voorbeeld voorzien van een melinex voorblad zijn prenten eenvoudig te bekijken en toch tegen beschadiging beschermd. Voor materiaal dat kleiner is dan A4-formaat, zoals mini boekjes, reclame-materiaal, prentbriefkaarten en kranteknipsels, zijn diverse bergsystemen in de handel. De bekendste zijn de melinex mappen. Hiervan zijn ook geperforeerde exemplaren in de handel die in ordners bewaard kunnen worden.

Tenslotte zijn er nog de talloze andere voorwerpen die de stripverzamelaar in huis heeft blikjes, beeldjes, poppen en sleutelhangers die te maken hebben met stripfiguren of als reclamemateriaal zijn uitgegeven. De verschillende materialen waaruit deze voorwerpen zijn opgebouwd, van metaal tot latex, stellen specifieke eisen aan de manier waarop ze bewaard dienen te worden. Hier moet worden volstaan met de mededeling dat ook hiervoor richtlijnen zijn opgesteld en veilige producten in de handel zijn. Belangrijk is om bij berging van deze voorwerpen te bedenken dat sommige materialen niet goed met elkaar combineren. Helaas wordt nog te vaak vergeten dat een metalen reclame blikje na verloop van tijd een roestvlek kan achterlaten op een zeldzame poster

Exposeren

Veel verzamelaars stellen een deel van hun collectie decoratief op in vitrines, of lenen het uit voor plaatselijke tentoonstellingen. Ook de hierbij gebruikte vitrines moeten van onschadelijk materiaal gemaakt zijn. Vitrines van glas en metaal zijn het meest geschikt

om boeken in te exposeren. En ook hier moet bij de keuze van verlichting rekening worden gehouden met de sterkte van de lichtbron evenals met de warmte die deze voortbrengt. Lampen mogen zich ook hier niet in de directe nabijheid van het object bevinden.

Vaak wil een verzamelaar zijn mooiste bezit (laten) zien en het zijn juist deze stukken die door langdurige en ondeskundige expositie schade oplopen. Te vaak wordt vergeten dat een kaft of tekening die langdurig wordt tentoongesteld ook langdurig wordt (over)belicht en zo kan verkleuren. Het is dan ook aan te raden om stukken slechts enkele maanden ten toon te stellen en daarna van opstelling te wisselen.

Daarnaast is het van belang dat de objecten in de vitrines passen en niet in een bepaalde vorm of stand gedwongen worden. Wanneer een boek opengeslagen wordt geëxposeerd kan hiervoor gebruik worden gemaakt van een kunststof boekensteun of -kussen. Om

Boven, Boeken worden in museumdepots in het donker bewaard.

***Rechts*, De vitrines moeten van onschadelijk materiaal gemaakt zijn. Vitrines van glas en metaal zijn het meest geschikt om boeken in te exposeren.**

***Links*, Voor het bewaren van klein materiaal zijn diverse bergsystemen van melinex mapjes te verkrijgen.**

Het is van belang dat de objecten in de vitrines passen en niet in een bepaalde vorm of stand gedwongen worden.

het boek open te laten vallen hoeft de band of de pagina niet hardhandig opengevouwen te worden. Met behulp van een strookje melinex kan het boek eenvoudig op de juiste pagina worden opengehouden

Beschadigde exemplaren

Wanneer een verzamelaar goedbedoeld 'reparaties' aan beschadigde stukken uitvoert, verergert hij hiermee meestal de aanwezige schade. Vooral het gebruik van plakband of plastificeerfolie en andere voor dit doel ongeschikte materialen, kunnen nare consequenties hebben. Een bekend gevolg van het gebruik van plakband zijn de bruine verkleuringen die na verloop van tijd optreden. Het uitvoeren van een herstellende behandeling moet dan ook altijd worden overgelaten aan een deskundige; een professionele boek- en papierrestaurator

In de 'leesboeken'-wereld is het veel gebruikelijker om een beschadigd boek een conserverende behandeling te laten ondergaan dan in de 'stripboeken'-wereld. Dit is eenvoudig te verklaren; in de eerste plaats zijn stripboeken een relatief jonge vorm van boeken en daarom nog niet zozeer aan verval onderhevig; in de tweede plaats zijn stripverzamelaars vooral gericht op het verkrijgen van gave exemplaren. Stripboeken met een ernstige vorm van schade worden zelden door verzamelaars bewaard. Uiterst zeldzame of oude uitgaven komen echter zelden in een puntgave conditie voor. Wanneer het gaat om een boekje dat iemand als kind heeft gelezen, aan een overleden familielid heeft toebehoord of een andere sentimentele waarde heeft, wordt ook een zwaar beschadigd exemplaar bewaard.

In zulke gevallen is het zinvol om actieve conservering of restauratie van een beschadigd boek of gehavende tekening te overwegen. Zo'n behandeling heeft als doel de bestaande conditie van het object te stabiliseren, zodat de aanwezige schade niet verergert en dient om het object opnieuw hanteerbaar te maken. Een conserverende behandeling kan het object ook visueel opnieuw aantrekkelijk maken, maar er niet weer als nieuw doen laten uitzien.

Ook het inlijsten van beeldmateriaal dient door een deskundige te worden uitgevoerd. Een papierrestaurator of deskundige lijstenmaker zal doorgaans zuurvrij materiaal gebruiken en voldoende ruimte laten tussen de glasplaat en het beeldmateriaal om bij voorbeeld vochtschade door condensvorming te voorkomen.

Kortom ...

De belangstelling voor stripboeken neemt voortdurend toe. Inmiddels zijn er zelfs musea opgericht die geheel aan het medium strip zijn gewijd. In deze museale collecties worden strikte richtlijnen gevolgd voor het collectiebehoud en de conservering. Maar ook bij een toenemend aantal particulieren vind men stripcollecties die in omvang of bijzondere inhoud het niveau van een antiquarische of museale collectie hebben bereikt Deze collecties werden tot voor kort niet op professioneel niveau bewaard. Inmiddels hebben leveranciers van museale producten hun intrede gedaan in de particuliere stripwereld

Lang niet alle producten die in de winkel te liggen zijn daadwerkelijk afkomstig uit de museumwereld of voldoen aan museale eisen. Voor de particulier die wordt geconfronteerd met de grote verscheidenheid aan producten is het moeilijk om het kaf van het koren te scheiden Een serieus verzamelaar doet er dan ook goed aan deskundig advies in te winnen, voordat hij tot een kostbare investering in verpakkingsmaterialen of klimaatapparatuur overgaat. Nog te vaak worden producten aangeschaft die achteraf ongeschikt of zelfs schadelijk voor de stripcollectie blijken te zijn

Drs. Andréa A. Kroon is werkzaam als zelfstandig kunsthistorica en conserveringsadviseuse Zij adviseert particulieren en instellingen over het conserveren en restaureren van collecties en (kunst)voorwerpen. Telefoon/fax: (+31)(0)70-3603129

"Fantasia"
Grote collectie strips
Ruim assortiment antiquariaat
Groot aanbod strippposters en zeefdrukken
Gelderlandplein 203
1082 LW Amsterdam
020-6443261

Stripwinkel Sjors (Schefferspie n 1, 3311 E. Dordrecht, 078 6142012)
Sjors + (Com c Gadgets, G mmicks and Gags Voorstraat 313, Dordrecht, 078 6310800)

"Dick Bos"
Strip speciaalwinkel & Antiquariaat
In- en verkoop van nieuwe, gebruikte en antiquar sche stripverhalen
Junolaan 2
3054 PW Rotterdam-Hillegersberg
Telefoonnr 010-4613147

Spekkie Big 1: Het allerslechtste van Spekkie Big

Van der Hoost
Big Balloon 997
SBN 90-5425369 X
Prijs *f* 9.95 / Bfr 199
(18 pagina's, kleur s.k.)

Eén van de meer omstreden strips in *Sjosji* is de laatste tijd **Marc van der Holsts** *Spekkie Big*. In de brievenrubriek getuigen lezers van grote ergernis of betuigen zij warme aanhankelijkheid. Waarom zijn de reacties op *Spekkie Big* zo verschillend; waarom staan voor- en tegenstanders elkaar met de pen naar het leven? Niet vanwege al te grote hoeveelheiden non-functionele seks – daarvan is namelijk geen sprake – en evenmin kunnen de *Spekkie Big*-verhalen beticht worden van verheerlijking van excessief geweld of iets dergelijks. In feite is *Spekkie Big* een hele onschuldige strip. Er komen zelfs geen zaken in voor die als maatschappelijk gevoelig omschreven zouden kunnen worden. Waarom dan nogmaals – al die ophef?

Het is, zoals zo vaak, puur een kwestie van smaak; van gevoel voor humor met name. Er bestaan nu eenmaal sterk uiteenlopende ideeën over wat leuk is. Sommigen houden van melig (*Spekkie Big* is erg melig) en sommigen niet. Van der Holst heeft behalve een speciaal gevoel voor humor ook nog eens een bewust kinderlijk aandoende tekenstijl. Hij beheerst die stijl heel goed, maar zijn prioriteiten lijken bepaald niet te liggen bij het zo duidelijke en aangenaam mogelijk in beeld brengen van de avonturen van de big. De verhaaltjes zijn minstens zo kinderlijk als de tekeningen en ontrollen zich hoofdzakelijk aan de hand van de vele regels ogenschijnlijk slordig aangebrachte tekst. Tekeningen en tekst lijken bij elk verhaal ternauwernood in een groot aantal uitzonderlijk kleine vakjes gepropt. In het midden gelaten of *Spekkie Big* nu een goede of slechte strip is; het is door die friemelstijl in elk geval een uiterst vermoeiende strip. Het doet na een aantal bladzijden daadwerkelijk pijn aan de ogen. Wanneer dan, aan het eind van een moeizaam ontcijferd verhaal, blijkt dat er nauwelijks sprake is van een clou of plot, ben je geneigd de dichtstbijzijnde vuilnisbak te zoeken. Wat echter blijft is de vage gedachte dat achter *Spekkie Big* misschien, héél misschien, een diepzinnigheid schuil gaat die je volkomen boven je pet gaat; dat je wel eens een nihilistisch meesterwerk weg zou kunnen gooien. Mocht dat inderdaad ooit het geval blijken dan dient de onderstaande waardering zonder meer opgeschroefd te worden tot minstens vier sterren.

SR

*

Hou Jansma in de lucht!

Collignon
Harmonie 997
SBN 90-616-9538 4
Prijs *f* 24.90 / Bfr 500
(12 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Een knulletje van een jaar of tien zit met een vriendinnetje op de bank voor de televisie. Zijn bebierbuikte vader zit er geergerd naast, starend naar het toestel, kauwend op een sigaret en met een blikje bier in de hand. Het type van 'Ik geef m'n zoon een ram als hij door Studio Sport heen praat'. Terwijl pa zijn jeukende handen om de bankleuning geklemd houdt, roept hij 'Stil!'. Zoonlief negeert hem en vertelt zijn kameraadje: 'We hebben tegenwoordig een ingebouwde geweldchip. Echt gaaf! Als hij me wil slaan, gaat de tv uit!'

Jos Collignon (1950) verrast de *de Volkskrant*-lezers driemaal per week met cartoons op de opiniepagina. En zoals de hierboven beschreven grap bewijst: hij weer op uiterst inventieve wijze een draai te geven aan de realiteit van alledag. Meestal baseert hij zich op de politiek, maar ook geloof, cultuur en sport kunnen op een genadeloze grap rekenen. Want genadeloos is Collignon geregeld. Neem een willekeurige Srebrenica-cartoon: onder het zoemen van een aanwezige camera (**Van den Ende** neemt een soap op!) legt een jeugdige Dutchbat-militair zijn draagbare telefoon weg met de woorden: 'Liefste, ik moet vlug weg. Sorry, **Voorhoeve** belde.' Onderwijl wordt zijn vriendin door drie gemeen ogende Serven verkracht.

Collignon schuwt geen onderwerp. Bovendien weigert hij zich te houden aan politiekcorrecte maatstaven. De cartoonist heeft een open geest, die week in week uit garant staat voor briljante vondsten. Briljant, omdat Collignon erin slaagt meerdere nieuwsfeiten tegelijk in één tekening te verwerken, nieuwsfeiten die soms op het eerste gezicht geen direct verband met elkaar houden. Neem de cartoon waarmee deze recensie begon: de geweldchip wordt gerelateerd aan ouders die hun kinderen slaan. Collignon plaatst kwesties in een maatschappelijke context en slaagt er ondanks het gewicht van zijn onderwerpen in om uiterst hilarisch uit de hoek te komen. Zo zijn zijn grollen om-

ERGO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 2441882

STRIP & TIJDSCHRIFTENHANDEL
NOORD
ROTTERDAM

"DE STRIP-AAP"
IN- & VERKOOP STRIP-BOEKEN
KUIPERSDIJK 66
ENSCHEDE 053-4305261

strips, comics, games, curiosa
Yendor
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
tel. 010 433 17 10
fax. 010 41 38 54

trent politici als **Clinton** (diens herverkiezing), **Kok** en **Chirac** (*les droges*, uiteraard), **Major** (de gekke-koeienziekte) en **Heerma** (Wanneer treedt hij af?) onnavolgbaar. Ze zijn niet alleen toegespitst op de politieke werkelijkheid, maar zijn ook leuk en schetsen bovenal in één enkel plaatje haarfijn het karakter van de politicus in kwestie.

Behalve op inhoudelijke gronden verdient Collignon ook lof vanwege zijn tekenstijl. In zwierige penseelstreken zet hij zijn personages neer. Zijn karikaturen zijn zó levensecht, dat ze haast een leven voor zichzelf beginnen. Wie de Wim Kok van Collignon heeft gezien, meent de getekende overdrijvingen in diens gedrag terug te zien in de tv-persoonlijkheid die bijna dagelijks in het journaal opduikt. De tekeningen dragen een semi-realisme in zich dat ervoor zorgt dat je als lezer soms even dreigt te vergeten dat je naar getekende impressies van de werkelijkheid zit te kijken.

Onder de titel *Hou Jansma in de lucht!* presenteert uitgeverij De Harmonie 'Een jaar Collignon in de Volkskrant'. Deze 1996-compilatie houdt uiteraard verband met de vijfenzeventigste verjaardag die de grootste kwaliteitskrant van Nederland vorig jaar vierde. Meer dan honderd cartoons van hoog niveau (een enkele minder sterke grap daargelaten), wat wil een striplezer nog meer? Niet veel, tenzij hij zich weinig met politiek bezighoudt. Want enige kennis van de hedendaagse politiek is een vereiste voor het begrijpen van de meeste grappen. In eerste instantie mikt dit boek op de lezers van *de Volkskrant*. Wie dit dagblad het afgelopen jaar niet gelezen heeft, za enkele insiders-grappen naar alle waarschijnlijkheid niet kunnen plaatsen. Zo maakt John Major een overwinningsgebaar terwijl een colonne koeien opmerkt: 'Never in the field of human conflict was so much owed by so many to so few.' De exacte formulering van deze uitspraak van **Winston Churchill** was begin juni vorig jaar het onderwerp van een verhitte briefdiscussie in het dagblad. Collignon koppelde het citaat aan Majors opstelling in Europa inzake de BSE-problematiek. Het zal duidelijk zijn: wie de drukte rond de gekke-koeienziekte niet heeft gevolgd, alsmede de briefwisseling over Churchill in *de Volkskrant* heeft gemist, kan met deze cartoon weinig kanten op.

Die paar spotprenten-voorintimi zullen de aandacht van de lezer echter niet afleiden van de hoge kwaliteit van de vele andere cartoons in dit boek. Vooral de actuele items maken *Hou Jansma in de lucht!* zo vermakelijk: de Elfstedentocht, Fokker, **René Diekstra**, de nieuwe spelling, de kwestie-**Dutroux**, **Willem-Alexander** en natuurlijk het echec van *Sport7*. De humor die uit deze onderwerpen voortkomt, toont het vakmanschap van Jos Collignon overduidelijk aan.

JM

****

Kiekebanus: Liefde en formol

Merho Linthout & Urbanus
Standaard 1996
ISBN 90-02-20080-2
Prijs ƒ6,95 / Bfr 130
(32 pagina's, kleur s.k.)

Willy Linthout en **Urbanus** houden wel van een experimentje. Na het vijftigste deel van Urbanus, dat in de vorm van een fotostrip was gegoten, vonden ze het nu tijd voor een samenwerkingsproject met één der andere groten van het Vlaamse beeldverhaal, **Merho**. Het resultaat: *Kiekebanus*, een ontmoeting tussen de reguliere vedetten van beide strips. Beide tekenaars hebben hun eigen figuren voor hun rekening genomen, en de decors naar rato verdeeld, met als

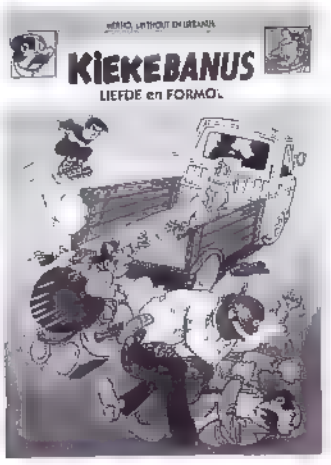

resultaat dat vrijwel elk plaatje in dit album door twee paar handen is gegaan. Dat zal heel wat overleg hebben gekost.

In het album komen de beide families met elkaar in aanraking als de Kiekeboes een advertentie voor een vakantiehuizenruil plaatsen, en Urbanus denkt dat hij Fanny erbij geleverd krijgt. De ruil blijkt voor niemand echt voordelig, vooral als Fanny ontvoerd wordt (door de vaste schurken van beide strips, die eveneens zijn gaan samenwerken). Hun opdrachtgever blijkt Dré Driegdraad te zijn, een dolgedraaide stripliefhebber, die stripfiguren-op-sterk-water verzamelt en zichzelf door een plastisch chirurg tot stripfiguur heeft laten ombouwen, zijn linkerhelft in een andere tekenstijl dan zijn rechter. Hij wordt dan ook door beide tekenaars vormgegeven, tot en met de tekstballonnen aan toe, waarvan de linker- en rechterhelft verschillende handschriften verraden. Het verhaal heeft twee slotpagina's, waaruit de lezer mag kiezen, al naar gelang waar de sympathie naar uitgaat, naar Kiekeboe of naar Urbanus.

Ondanks deze aardige vondsten maakt dit project wel goed zichtbaar hoezeer beide stripseries een formule-karakter hebben. Het verhaal zou in beide reeksen niet misstaan, en het effect van twee tekenstijlen-in-één-strip is een stuk minder spectaculair dan je zou verwachten. Veel punten voor inspanning, maar weinig voor het resultaat. In België zal het wel een instant-kassucces zijn, want het album mag in beide stripseries niet ontbreken.

JL

**

Farao 7: De vuren van de zee

Hulet & Duchâteau
Glénat 996
ISBN 90-6969-148-6
Prijs ƒ9,95 / Bfr. 99
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Na een nieuwe *Asterix*, *Blake en Mortimer*, *Guust* en *Alex* vond Glénat dat het tijd werd voor de wedergeboorte van een ander personage. Kijk, kijk, wie hebben we daar? Farao, geheim agent voor al uw discrete zaken. *Long time no see.*

Het eerste deel van deze serie van de tekenaar **Daniël Hulet** en scenarist **André-Paul Duchâteau** – *De helse drank* – verscheen in 1981 bij uitgeverij Novedi. Tot 1986 verschenen 5 andere delen. Deze strip vol actie, geheimzinnige gebeurtenissen en politieke beslissingen deed het redelijk in de jaren tachtig. Het verhaal van 1996 – *De vuren van de zee* – begint met een vliegreis van de hoofdper-

stripboekverkopers aan de Hamburgerberg
stripwinkel
BLUNDER
Oudegracht 203 • 3511 NH Utrecht
Tel. & Fax: 030 / 2 311 461

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SCHEMERWASTRAAT 34A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

soon. Zijn droom in het vliegtuig eindigt onheilspellend en bij het verlaten van het vervoermiddel komt Farao in contact met een jonge vrouw die een boodschap doorgeeft. In de tekst verwerkte de scenarist wat items uit het verleden. Hij noemt en passant de tak van dienst, Cobra, waarvoor Farao werkte en laat de omstandigheden zien waaronder deze zijn dochter Quiyng adopteerde. Is dit speciaal voor de nieuwe lezers die de vorige avonturen van de goede man niet kennen, of is het juist bedoeld voor de oudere lezers om hun geheugen op te frissen? Hoe het ook zij, inmiddels zit Farao in de kunsthandel. Een uitermate geschikte business voor voormalige spionnen. Men reist nog iets, men vliegt wat heen en weer en *in no time* zit een mens weer tot over z'n oren in het avontuur. Farao kan er over meepraten nadat z'n Chinese dochter wordt ontvoerd door de handlangers van Cobra of Poseidon? De spionnen en geheime organisaties worden enthousiast weer uit de kast getrokken. De lieftallige Crystal komt al snel (weer) in beeld. Iets ouder, maar nog even roodharig en gewiekst. Vooral wanneer blijkt dat ze iets te maken heeft met de ontvoerders. Hoe het dan allemaal verder gaat ...? Dat mogen we in het vervolg lezen, deel 8: *De verzwolgen reus*.

Hulet heeft zijn sporen inmiddels verdiend met de prachtige serie *De paden van de roem*, die qua sfeer en beeld een mooi geheel vormt. Dat Hulet kwaliteiten heeft als tekenaar is duidelijk. Daarom verdient hij een nieuwe uitdaging met een vers scenario en geen vervolg op een vergeten niet meer in de handel zijnde serie. Duchâteau is de meester van de vervolgverhalen. Zijn scenario's dwingen de lezer tot het kopen van de complete serie. Niet vanwege de kwaliteit maar omdat de verhalen anders onbegrijpelijk zijn. Waarom Glénat het nodig vond om na tien jaar een vervolg te breien op de *Farao*-verhalen zal wel altijd verscholen blijven in het brein van de beleidsbroeders van de uitgeverij. De verse stripkopers kennen de serie niet en worden geconfronteerd met verwijzingen waar ze niets mee kunnen. De oudere striplezers zijn inmiddels wel toe aan iets nieuws want zo spectaculair was de serie nu ook weer niet. We hebben het wel een beetje gehad met al die oude stripkoeien die uit het moeras getrokken worden, een *restyling* ondergaan, in een publiciteitssausje gedompeld worden en bij lezing niet datgene bereiken waar we op hoopten

KvW

■

Dock 21 1: De schade van de tijd

Dock 21 2: Ik ben een ander

Mounier & Rodolphe
Talent 1996
ISBN 90-5289-03-6 (deel 1)
ISBN 90-5289-099 4 (deel 2)
Prijs f 14,50 Bfr 260
(48, 56 pagina's, kleur, s.k.)

Auto-importeur Jack Foster raakt samen met zijn vriendin Lyne tijdens een verregend uitstapje verzeild bij dokter Phileas 'Boogie' Whitney, een psychiater die zich in zijn vrije tijd wijdt aan zijn hobby's: seks, drugs en rock & roll. Als boven hun hoofd een onweer losbarst, gebeuren er vreemde dingen met Jack Foster. In zijn geest reist hij terug naar de negentiende eeuw en naar een vorig leven toen hij John Wilcroft heette. Door dokter Boogie gehypnotiseerd verteilt hij dat hij voor Dock 21 staat en op zoek is naar een zekere Mary. Na zijn terugkeer in New York beginnen de gruwelijke gebeurtenissen uit het verleden die hij in hallucinaties opnieuw beleeft, al snel Jacks leven te overheersen, ten koste van zijn relatie en zijn onderneming. Maar de feiten van een eeuw terug, waarnaar hij tracht een onderzoek in te stellen, blijken ook voor het heden ingrijpende gevolgen te hebben en zonder het te weten maakt Jack machtige vijanden

In *Dock 21* is, net als in *Largo Winch*, een erfeniskwestie het voornaamste bestanddeel van de plot. Vooral het eerste deel is door de introductie van bovennatuurlijke elementen en de verrassende afwisseling van heden en verleden een veelbelovend verhaal dat in het tweede deel echter nauwelijks enige ontwikkeling kent. Jack wordt weliswaar in een psychiatrische inrichting opgesloten en door dokter Boogie daaruit bevrijd, maar aan het einde van deel twee is hij (en met hem de lezer) nauwelijks meer te weten gekomen. Rodolphe lijkt makkelijk toegegeven te hebben aan de neiging van veel scenarioschrijvers om, nadat de hoofdlijnen van het verhaal zijn uitgezet, te gaan freewheelen door nevenintrallen uit te werken, grappen of vondsten te herhalen en scènes onnodig te rekken. Als dat gebeurt wegen de zwakke punten van de reeks zwaarder door, zoals in *Dock 21* het kleurloze uiterlijk van de hoofdpersoon naast de ongeloofwaardige karikatuur van dokter Boogie. Hebben we inderdaad te maken met een spannende nieuwe reeks, zoals het eerste deel deed vermoeden, of is het toch weer de zoveelste Franse strip die de ene zijweg na de andere inslaat, op weg naar een ontknoping die met elk album verder weg lijkt? Deel 3 zal het uitwijzen

PvO

* (deel 1)
** (deel 2)

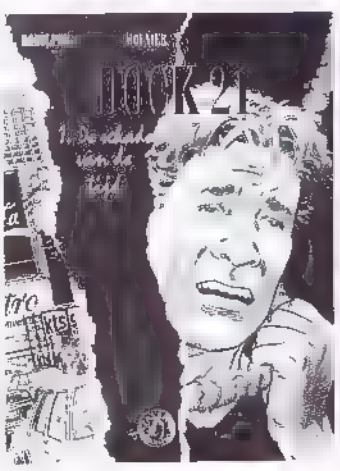

Carnivoren 1: Terry

Carnivoren 2: Xiao

Wacquet & Herenguel
Talent 1996
ISBN 90-5289-07-9 (deel 1)
ISBN 90-5289-08-7 (deel 2)
Prijs f 4.50 / Bfr 260
(48 pagina's, kleur s.k.)

De Europese strip is commercieel al jaren op zijn retour. Om uit de malaise te komen, grijpen uitgeverijen porno en manga aan. Helaas leveren die geen gouden bergen op Hooguit uitstel van executie. Nieuw bloed komt nauwelijks aan de bak. De grootste investeringen in de strip lijken uit de francofone hoek te komen. Hebben de uitgeverijen daar meer lef (en poen) of is er meer talent voorhanden? Ze proberen het in ieder geval en dat is lovenswaardig.

Talent brengt een vertaalde versie van de oorspronkelijk bij uitgeverij Glénat verschenen strip *Carnivoren*. Bij een eerste kennismaking oogt de strip interessant. In een oogopslag is duidelijk te zien wat er op de pagina's gebeurt. Spannende scènes, filmisch camerawerk en dynamisch weergegeven actie die zich afspeelt tegen goed gedocumenteerde decors. Kortom, daar is allemaal niets mis mee. Maar waar het bij het tekenwerk niet aan talent ontbeert, gaat de strip inhoudelijk op zijn bek. Het verhaal draait om een serum, ADR, dat de mens bovenmenselijke krachten geeft. Ene Jason Blake die onder invloed van het ADR is, ontwikkelt megalomane trekken en is uit op wereldheerschappij. De enige die hem

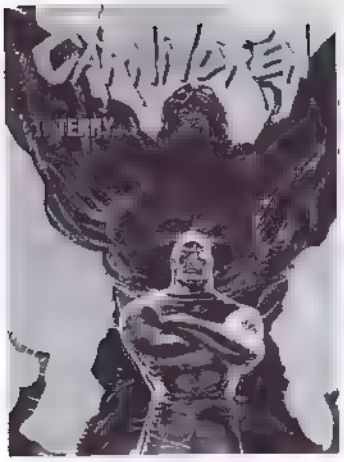

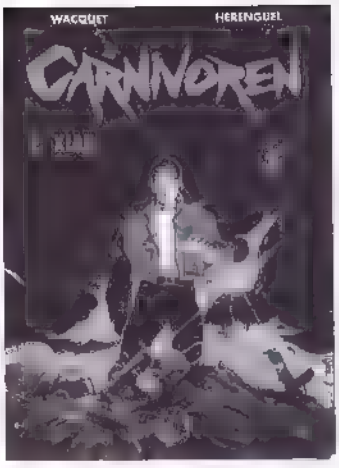

daarbij in de weg zou kunnen staan is de zoon van de uitvinder van de vloeistof, Terry Kotchensky. Omdat zijn vader zichzelf had geïnjecteerd met ADR toen hij zijn zoon verwekte, is Terry net als Blake een mutant. Er ontspint zich een kat- en muisspel in de krochten van New York met veel wapengekletter en *special effects*. Helaas is Terry niet opgewassen tegen Blake en ondergaat hij aan het eind van deel 1 een onvrijwillige versmelting met Blake tot een monsterlijk wezen

In deel 2 komen de 'redders van de mensheid' in actie. Xiao is een telepatisch begaafde jongeman die een kruistocht onderneemt tegen Blake die inmiddels enorme hordes opstandelingen om zich heen verzameld heeft om de Amerikaanse heersers ten val te brengen. Maar wat Blake niet weet, is dat de autoriteiten zichzelf ook geïnjecteerd hebben met ADR. Zij waren immers de opdrachtgevers om het kwalijke goedje te ontwikkelen ..

Waar *Carnivoren* visueel zeker een belofte voor de toekomst inhoudt is er op het scenario veel aan te merken. Schrijver **Wacquet** heeft zich bij het maken van dit verhaal duidelijk laten inspireren door Amerikaanse films en comics. Stunts, (auto)achtervolgingen, ontploffingen, massascènes, geweld, noem maar op; het komt er allemaal in voor en oogt behoorlijk spectaculair. Hij is daarbij wel vergeten om het verhaal goed op te bouwen en enige diepgang mee te geven Bovendien ademt het een knulligheid en hoogdravendheid uit die enkel van de hand van een beginnend scenarist kunnen zijn. Waar teksten spanning moeten wekken, komen ze eerder hol en ongeloofwaardig over. Het gegeven is veel te hoog gegrepen en bijzonder slecht uitgewerkt. In plaats van dit verhaal met zijn apocalyptische omvang had de scenarist beter een 'klein', persoonlijker verhaal kunnen maken waarin hij zich beter had kunnen bekwamen in de schrijfkunst. Maar dat kun je hem niet verwijten want dat reken ik tot het takenpakket van de uitgever. Die behoort zijn auteurs te begeleiden en te behoeden voor dit soort misgrepen. Wil de strip zich staande houden in een markt waar kopers worden bestookt met allerhande koopwaar, dan moeten er hoogwaardige producten worden geleverd die kunnen concurreren met televisie, computer en wat dies meer zij. De tijd zal uitmaken of de stripindustrie daartoe in staat is . .

MN

*

De sterren staan voor de volgende waarde-oordelen:

****	**grote klasse!**
***	**goed**
**	**redelijk**
*	**slecht**
o	**abominabel**

EN VERDER...

- ***De Blauwbloezen 39: Puppet blues*** *(Lambil/Cauvin, Dupuis). Hoewel de serie hier en daar flinke sliptageplekken vertoont, blijft het een topper. In dit album moet een reclamefotograaf de oorlog aan de massa verkopen. Echt een klusje voor Blutch en Chesterfield, met een sterrol voor Kapitein Stark. *** (TB)*
- ***Clifton 17: De duivelse dwergen*** *(Azara/Greg/Bédu/De Groot/Turk, Lombard). Dit album bevat een herdruk van een verhaal van 30 pagina's van Jo-El Azara op scenario van Greg, en vier korte verhalen. Het titelverhaal is niet het beste uit deze lange serie maar de nooit eerder verschenen korte verhalen maken het toch leuk voor de liefhebber. ** (TB)*
- ***Dayak 3: Zaks*** *(Adamov, Glénat) Verrassende afsluiting van een ingewikkeld epos dat in sommige opzichten sterk doet denken aan het boek 'Duin' van Frank Herbert. Maar dit laatste mag de pret niet drukken, want 'Dayak' is een knap gemaakte en onvoorspelbare strip. *** (HW)*
- ***G. Raf Zerk 14: Doodgelukkig*** *(Cauvin/Hardy, Dupuis). De doodgraver beleeft weer allerlei bizarre grappen met de doden op zijn kerkhof. Af en toe is dat goed voor een glimlach, maar meestal komen de grappen een beetje vergezocht over. ** (HW)*
- ***Maankop 2: De sluitsteen*** *(Boucq/Jodorowsky, Casterman). Neo-katholicisme en New Age verenigd in een zweverig boek dat dankzij het tekenwerk van Boucq te verteren is. Op de meeste lezers zal het verhaal hoogdravend en drammerig overkomen. ** (TB)*
- ***Natasja 17: De zwarte weduwe*** *(Walthéry/Dusart/Van Linthout, Marsu Productions). Grote giftige spinnen en ander gevaarlijk ongedierte teisteren de vlucht van een passagierstoestel. Het blijkt het gevolg te zijn van een duister complot. Een thrillerachtig, goed doordacht stripverhaal vol spanning, humor en bijzonder aardig tekenwerk. *** (HW)*
- ***Piet Pienter en Bert Bibber 12: Storm over Akhabakhadar*** *(Pom, Standaard). In dit typisch Vlaamse klassieke avonturenverhaal draait alles om olie en goud. De boeven willen het afpakken en de helden voorkomen dat. In de jaren '50 was dat misschien spannend, maar inmiddels is het slaapverwekkend geworden. * (HW)*
- ***Piet Pienter en Bert Bibber 17: De vloek van Toetan Kanon*** *(Pom, Standaard). De helden vertrekken opnieuw naar Akhabakhadar. Deze keer om de eeuwenoude vloek van een graftombe te neutraliseren. Maar een booswicht maakt misbruik van het mechanisme dat de vloek effectief maakt. ** (HW)*
- ***Polka 2: DemoKratie*** *(Convard/Siro, Dargaud). In het Parijs van de (nabije?) toekomst vinden verdachte politieke machinaties plaats. Een uitgerangeerde politieman wordt op pad gestuurd om de zaak te onderzoeken. Onderhoudend, intelligent en lekker ogend. *** (TB)*
- ***De rode ridder 161: Catacomben*** *(Biddeloo, Standaard) Voor velen is deze reeks een stuk jeugdsentiment. Nostalgie staat een nuchtere beoordeling in de weg. Het hoge tempo waarin de auteur al jaren lang zijn afleveringen produceert, moet wel ten koste gaan van de creatieve kwaliteit. Dit album springt er ook niet echt uit. * (TB)*
- ***Sammy 33: Lijfwachten en apenstreken*** *(Jean-Pol/Cauvin, Dupuis). De baas van Sammy verandert na het drinken van een elixer in een aap. Cauvin weet met dit gegeven aardige situaties neer te zetten, maar rekt het verhaal ondertussen uit als kauwgum. ** (HW)*
- ***Sigmund 3: Derde sessie*** *(De Wit, Plaatjesmaker). Een selectie van stroken die tussen mei '95 en juni '96 in 'de Volkskrant' verschenen. Hoogtepunt is Sigmund als vakantiepsychiater en 'official prozac dealer' aan de Spaanse Costa. *** (TB)*
- ***Sprinkhaan 3: Wraak*** *(Kraehn, Glénat). In dit deel wordt veel verklaard over de achtergronden van de rat Gaspard. Het boek laat zich weglezen als een spannend zeeverhaal van Jack London. Helaas bleef tijdens de omwerking van de Franse naar de Nederlandse taal van alles onvertaald op de pagina's staan. ** (HW)*
- ***Sprinkhaan 4: De kar van de dood*** *(Kraehn, Glénat). Het is jammer dat een fraaie serie met zo'n beroerd album wordt afgesloten; regelmatig staat er onvertaalde tekst op de pagina's en het plot is dermate gezocht dat je ervan gaat gapen. * (HW)*

Leids Pijpie

Op 9 maart werd de 12e Leidse Stripdag gehouden. Traditiegetrouw heeft de Leidse Stripshop ter gelegenheid daarvan het Leidse Peipie uitgebracht, een flesje bier in een oplage van 150 stuks waarvan een striptekenaar het etiket heeft ontworpen. Na tekenaars als **Henk Kuijpers**, **Eric Schreurs** en **Peter de Smet**, was deze keer de eer aan **Martin Lodewijk**. Hij heeft Olga Lawina uit *Agent 327* op het flesje gezet. Maar is het daardoor nu een pijpie geworden, of blijft het gewoon een peipie?

HW

Web-site voor stripbestellingen

De gehele vaderlandse stripwereld bereikbaar via één Internet-site, dat is het doel van Stripnet Nederland, een initiatief van Comic Stripshop en het multimediabedrijf Media Moves. Beide organisaties beheren een site op het Internet (*www.nl-comic.com*) waar Nederlandstalige strips gekocht kunnen worden.

Sinds kort is deze stripsite ook te vinden onder *www.stripnet.nl*, met als beheerder Stripnet Nederland. Stripwinkels in Nederland wordt de gelegenheid geboden gebruik te maken van de database met albums. De winkels worden dan opgenomen in een lijst. Mocht een gebruiker een boek willen kopen, dan kan hij met behulp van die lijst aangeven welke winkel zijn bestelling afhandelt. Het boek kan vervolgens in die winkel worden afgerekend en opgehaald zonder dat er voor deze Internet-bestelling verzendkosten aan te pas komen. Voor stripwinkeliers betekent dit initiatief een uitbreiding van de klantenkring, aldus Stripnet Nederland. Ook bieden de initiatiefnemers stripwinkels de gelegenheid zich te presenteren op een eigen web-pagina. Zodoende hoeven zij geen eigen site op te zetten en rijden ze toch bereikbaar op de elektronische snelweg.

RS

Wel mooi, maar fel?

Op strak paarsblauwe panelen is het tekenwerk van **Andries Frederiks** te zien. Zijn spotprenten hebben bijgedragen aan het verzet in de oorlog. Frederiks was aanwezig bij de opening op 27 februari. De negentigjarige kon nog levendig navertellen hoe het allemaal begonnen was. In eerste instantie vond hij het leuk om in een paternoster-lift zijn getekende Hitlergrappen op te hangen. Hij was zich niet bewust van het gevaar, vond het een reuzenmop.

Maar hij werd gearresteerd. Door zijn aanhoudend ontkennen; hij tekende niet zo slecht, kwam hij vrij. En toen was het geen geintje meer. Toen werd het menens. Zijn haat tegen de Duitsers kon hij botvieren in het georganiseerde verzet. Dat was toen. En wat vond hij van de politiek tekenaars van nu? **Jos Collignon**, ook bij de opening aanwezig, vond hij wel mooi (...) maar niet fel. Was hij dat zelf wel? Ik vond de prentjes grappig, soms zelfs lachwekkend, maar verre van vurig. Voor mijn gevoel schiepen ze teveel afstand. De tekenaar was vooral toeschouwer, die zijn woede op een intellectuele manier vastlegde. Ik weet niet wat ik anders verwacht had. Het onschuldige versje van Hempty Dumpty met Hitler als ei en de tekst bij een droevige Hitler: 'Ich weisz nicht was soll es bedeuten dasz ich so treurig bin ...'

V VAN VICTORIE

Nee, dat was toch niet mijn idee van hartstochtelijke verzetsstrijd. **Robbert Korpershoek**, Frederiks collega in oorlogstijd, zag mijn reactie al aankomen. In zijn voorwoord van het boekje over Frederiks zegt hij: 'Je vraagt je weleens af of de huidige generatie (...) opgegroeid met (...) glossy magazines en kleurrijke reclamefolders, bij het zien van die kleine, voor het merendeel gestencilde en onooglijke krantjes niet denkt: 'Goh, is dit nou alles? Maken ze daar nou zo'n ophef over?''. Ja dat vroeg ik me nou ook af. Korpershoek vervolgt: 'Zij (...) mogen echter best weten dat die vodjes met bloed zijn betaald.' Kan je het je voorstellen? Stiekem tekeningetjes van Hitler die verzuipt of aan de

ICH WEISZ NICHT WAS SOLL ES BEDEUTEN
DASZ ICH SO TREURIG BIN
EIN MÄRCHEN AUS ALTENE ZEITEN
DASZ KOMMT MIR NICHT AUS DEN SINN.

strop bungelt ophangen in de lift. 's Nachts op pad gaan om je aanklachten op muren en lantaarnpalen te plakken. Met steeds de dreiging dat je zelf de strop kunt krijgen. Je ganzeveer als wapen, je drukplaat als pantser en je vrouw als koerier die je werk in een geleende kinderwagen vervoert. En dan als de oorlog voorbij is je vijand de grond in tekenen!

De expositie *Niet mooi, maar fel. Het oorlogstekenwerk van Andries Frederiks* is tot en met 3 augustus te zien in het Verzetsmuseum Amsterdam op adres Lekstraat 63. Het museum is op dins-, woens-, donder- en vrijdagen geopend van 10-17 uur en op zater- en zondagen van 13-17 uur.

SA

Dracula

In 1897 publiceerde **Bram Stoker** zijn legendarische roman *Dracula*. Om de honderdste verjaardag van 's werelds bekendste vampier luister bij te zetten, heeft het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal de tentoonstelling *Verfloekt, Dracula is 100 jaar!* ingericht.

De vampier figureerde in tal van films en romans maar deed pas vrij laat zijn intrede in de strip. In de jaren vijftig verscheen hij in Amerikaanse horrorcomics zoals *Tales from the crypt* en *The vault of horror*. In de zeventiger jaren barste de rage pas echt goed los. Zo startte Marvel in 1972 de populaire reeks *Tomb of Dracula*. In Europa daarentegen verscheen Dracula voornamelijk in komische parodieën als **Ribera**'s *Dracurella* uit 1973. Dat het ook anders kan laat **Yves Swolfs**

Göring, Goebbels en Hitler

Prins van de nacht van Yves Swolfs.

momenteel zien met zijn serie *Prins van de nacht*. Op de expositie van het BCB zullen tekeningen, posters, zeefdrukken etcetera te zien zijn van talloze tekenaars.
De tentoonstelling loopt tot 1 juni 1997. Het BCB is alle dagen behalve maandag open van 10-18 uur.
Info: BCB, Zandstraat 20, 1000 Brussel, België.

TB

Warnertijdschrift

De 40 000 leden van de door Warner Home Video opgezette Family Entertainment Club ontvangen sinds het begin van dit jaar *Family Entertainment Club Magazine*. Het is een in prachtige kleuren gedrukt blad dat acht keer per jaar zal verschijnen en is bedoeld voor kinderen van 7 tot 14 jaar. De eerstelingen, het februari-nummer, telt 32 pagina's en staat vol met moppen, puzzels, informatie over *Space Jam* en artikelen over diverse Warnerproducten. Het aardigst is een zes bladzijden tellende strip met Bugs Bunny in de hoofdrol. Bijzonder opvallend is dat een volwassen lezer het tijdschrift binnen een kwartier kan uitlezen. Dit doordat de makers grote aandacht hebben besteed aan een spetterende opmaak die vooral visueel gericht is; veel plaatjes dus, grote lettertypes en weinig tekst.

Family Entertainment Club Magazine is niet duur. Een abonnement kost *f*14.95 (±Bfr.299) en daarbij zit inbegrepen een korting van *f*5 (±Bfr 100) op iedere Warnervideoband die de abonnee koopt. Ieder 100e lid wint een reis voor vier personen naar Movie World in Duitsland.
Meer Warnernieuws: Sind 23 februari wordt iedere zondag onder de noemer 'Magic Mornings' om 11 uur een Nederlands gesproken film vertoond in de bioscopen Pathé Maastricht, Pathé Groningen en Rembrandt Theater Utrecht. De voorstellingen worden ingeleid met een tekenfilm van *Looney Tunes*. Titels die tot 18 mei vertoond zullen worden zijn onder andere *Dennis de Bengel*, *Dumelijntje* en *Een trol in Central Park*. De toegangsprijs bedraagt *f*10 (±Bfr 200), maar wanneer je met drie of meer mensen komt is er al een korting.
Info: Fabiënne van Dillen, telefoon (+31)(0)20-5411284.

HW

Les cuisiniers dangereux

Enige tijd geleden werd in het spoorblad *Rails* een aantal schrijvers gekoppeld aan striptekenaars. Het Belgische weekblad *Knack* heeft iets soortgelijks gedaan. Op scenario van vijf Vlaamse prominenten heeft **Eric Joris** (bekend van *Chelsy*) evenzoveel korte verhalen getekend van elk acht pagina's. De auteurs **Herman Brusselmans**, **Tom Lanoye**, **Josse de Pauw** en de filmregisseurs **Dominique Deruddere** en **Eric de Kuyper** schreven de scenario's. Het project werd 'Les cuisiniers dangereux' gedoopt, naar een schilderij van **James Ensor** waardoor Eric Joris zich liet inspireren. Wat Joris voor ogen had, was een kruisbestuiving van verschillende artistieke disciplines. Bovendien maakte Joris bij het tekenen van de verhalen allengs meer gebruik van moderne computertechnieken. Werd het eerste verhaal nog geheel op ambachtelijke wijze vervaardigd, het laatste verhaal is geheel op de computer getekend en ingekleurd. Het resultaat mag er wezen. Wie de *Knack* nummers van 8, 15 en 22 januari en die van 5 februari heeft gemist, hoeft niet te treuren want de uitgever brengt de cahiers ook in een luxe bundeling uit.
Info: Roularta Media Group, Research Park De Haak, 173, Zellik, België.

TB

Vrouwe Gerfaut

Van *De klaagzang van de verloren gewesten* van **Grzegorz Rosinski** en **Jean Dufaux** waren oorspronkelijk slechts twee delen gepland. Wegens het enorme succes (de eerste oplage van 100.000 exemplaren vloog in Frankrijk de deur uit) is de reeks geprolongeerd. Vier delen zal de mythologische saga rond Sioban gaan beslaan. Ruim twee jaar na het tweede deel is kortgeleden het derde deel *Vrouwe Gerfaut* – verschenen. Naar eigen zeggen heeft Dufaux zich laten inspireren door de angelsaksische literatuur van rond het jaar duizend. 'Ik ga uit van het aloude principe dat je door het verleden het heden leert begrijpen. Bovendien koester ik een passie voor de strijd tussen goed en kwaad, een strijd die ons hele leven beheerst. In die oude teksten overwint niet automatisch het goede. Bovendien ben ik gefascineerd door mythen. Ik wilde er zelf één schrijven.' Voor Rosinski was *De klaagzang* een mooie gelegenheid om te ontsnappen uit de gouden kooi van *Thorgal*. Maar het mes sneed aan twee kanten. 'De druk die de uitgever,

De redactie van Stripschrift zoekt ter versterking van een kwaliteitsimpuls van haar actualiteitenrubriek een aantal

ENTHOUSIASTE VERSLAGGEVERS M/V

Van deze 'razende reporters' wordt onder meer verwacht:
- dat zij snel kunnen reageren/produceren naar aanleiding van nieuwsfeiten uit de stripwereld;
- dat zij de Nederlandse taal in meer dan voldoende mate beheersen;
- dat zij beschikken over een gezonde hoeveelheid zelfinitiatief

Verder:
- strekt het kunnen lezen van diverse moderne talen tot aanbeveling;
- bestaat de verwachting dat de werkzaamheden een paar uur per week zullen vergen;
- zullen gezien het feit dat zowel de redactie als de medewerkers hun werkzaamheden pro deo verrichten alleen de in overleg gemaakte onkosten worden vergoed.

Gegadigden kunnen reageren door een brief met voldoende informatie te sturen aan:

Redactie Stripschrift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Het meezenden van – liefst actuele – eigen journalistieke producties of producties waar substantieel aan is bijgedragen kan een positief effect hebben.

HALLO...
DE MEESTER
...JA IK WEET DAT DE STICHTING HET NEDERLANDS STRIPMUSEUM VE RZUIMD HEEFT OM MIJN NAAM TE VER MELDEN OP DE UITN ODDIGING VOOR HU N TENTOONSTEL LING.
...WAAROM?..
...NOU DAT LIJKT ME WEL DUIDELIJK...
...IK PAS NIET IN HET KADER.

boekhandels en lezers op me intoefenden om weer een nieuw deel van *De klaagzang* te maken was enorm geworden. Bovendien vond Jean Dufaux het zonde om een mythologie te scheppen en deze zo snel al weer te laten vallen. Daarom hebben we besloten twee albums extra te maken.'

TB

Sjors en Sjimmie gecatalogiseerd

Vanaf nu is er een naslagwerk waarin alle informatie staat waar de liefhebber van de strip *Sjors en Sjimmie* behoefte aan heeft. De catalogus bevat twaalf hoofdstukken die in twee delen zijn onderverdeeld. In het eerste deel staan de in binnen- en buitenland verschenen albums, de tijdschriften en de curiosa. In het tweede deel worden de verschillende gags, lange verhalen en vervolgverhalen diepgaand behandeld. Daarin kan worden opgezocht welk verhaal waar te vinden is en wie er aan hebben meegewerkt. In totaal telt de catalogus honderd bladzijden en hij beslaat de periode van 1920 tot 1996 De maker van dit kloeke boekwerk is **Martin de la Mar**

Robert van der Kroft schreef een voorwoord en daarin noemde hij de catalogus 'een aanwinst voor alle *Sjors en Sjimmie*verzamelaars, maar ook voor de tekenaars zelf, die weten na een heel leven tekenen ook niet meer precies wat ze wanneer gemaakt hebben.' 'Voor mij was het een openbaring hoeveel er in de loop der jaren alleen al van mijn hand verschenen is', voegde hij daar nog aan toe.

De catalogus is te bestellen door *f*25 (±Bfr.500) over te maken op banknummer 44.18.71.054 of giro 1342224 onder vermelding van Sjors ten name van De la Mar in Veenendaal Het boek wordt dan zonder verdere kosten toegezonden

Info Martin de la Mar, telefoon (+31)(0,318-541370.

HW

Houthaven

Bernie Wrightson en **Bruce Jones** houden wel van bizarre toestanden. Zo werkte Wrightson al mee aan **Stephen Kings** *Creepshow* en Jones verleende zijn medewerking onder andere aan de *Conan*strips Eind juni zal er een heel bijzonder boek van het duo bij Houthaven uitkomen: *Freak Show*. Het verschijnt in een Engelstalige oplage van 1500 stuks en bevat het 44 pagina's tellende titelverhaal, een portfolio – *The stand* – op tekst van de al eerder genoemde horrorschrijver Stephen King en een informatief katern. Totaal telt het boek 84 bladzijden die zijn ingebonden in een leren hardcover. De prijs wordt *f*89.95 / Bfr.1799.

Om de verschijning van *Freak Show* extra luister bij te zetten komt één van de auteurs naar Nederland Wrightson signeert op 20 juni bij de Haagse Stripshop en bij Nou En in Haarlem en zal verder te zien zijn op 21 juni bij Silvester Strips & Presents in 's-Hertogenbosch en als eregast tijdens het stripfestijn op het Scheffersplein in Dordrecht op 29 juni.

HW

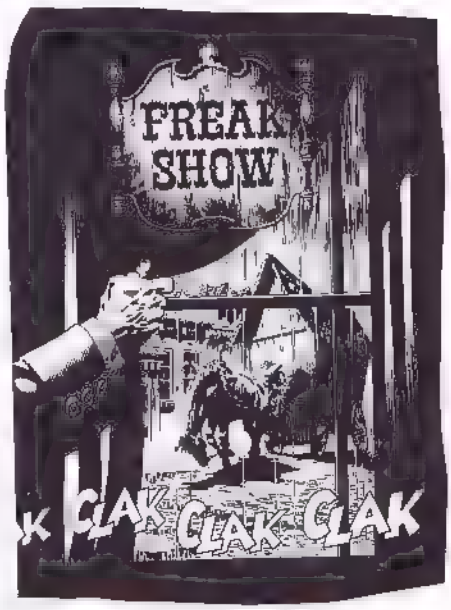

Bernie Wrightsons *Freak Show*.

STAPELTJE SECUNDAIR

La Lettre de Dargaud 33 en 34

Zoals al eerder in *Stripschrift* stond vermeld is het festival van Angoulême met een nieuwe formule begonnen. Na de overstelpende kritiek in 1996 van de grote uitgevers is de grote prijs nu pas ver na het festival bekend gemaakt. Bovendien bestaat de jury tegenwoordig uit meer dan 800 auteurs met ieder minstens twee albums op hun naam. *La Lettre de Dargaud* peilde voor nummer 33 de mening van de (eigen) stripmakers. **Fred:** 'Ik vind het een grote vergissing. Het devalueert de grote prijs volledig. Angoulême bevindt zich op een helend vlak'. **Jean Giraud.** 'Ik vind die verandering fantastisch'. **Greg**: 'Het interesseert me niks'. En tenslotte **Enki Bilal** 'Ik weet niet wat ik ervan moet vinden Ik weet niet eens of ik wel zal stemmen'. Kortom, de meningen zijn verdeeld

Angoulême : le palmarès

Verderop in dit nummer is nog een plekje ingeruimd voor **Jean Dufaux** (over het vervolg van de *klaagzang van de verloren gewesten* en zijn nieuwe serie *Divine road*), **Florence Cestac** en **Gérard Lauzier** (over zijn film met **Gérard Depardieu** in de hoofdrol).

Nummer 34 is wat somber gestemd. Allereerst brengt **Greg** een lang en gevoelig hommage aan **André Franquin**. Onder de kop 'Het einde van het tijdschrift *(A suivre)*?' geeft hoofdredacteur **Jean-Paul Mougin** tekst en uitleg over de geruchten als zou het einde van het blad naken. Als de redactie erin slaagt het blad eigentijdser te maken en meer kan laten aansluiten op de veranderde wensen van het stripp.ubliek, dan zal het blijven bestaan, zo klinkt het. Echt hoopgevend klinkt dat niet. **Michel Plessix**, **Raoul Cauvin** en **Yann** mogen verder voor een vrolijke noot in dit nummer zorgen (TB).

Info: 6 rue Gager Gabillot, 750.5 Parijs, Frankrijk.

STRIPS IN EIGEN BEHEER

Filo I

Fred de Heij maakt strips voor het weekblad *Tina*. Maar naast meidenstrips houdt hij zich ook graag bezig met het maken van andere genres. Omdat hij met onder de noemer 'ont-

maskerd striptalent' wenst te vallen, wil hij deze strips liever niet in het tijdschrift *Incognito* zien. En om wederzijds strips te bekritiseren ligt ook niet helemaal op zijn weg. Vandaar dat *De stripper* ook voor hem afvie. Daarom heeft De Heij zijn eigen podium gemaakt, *Filo*. Daarin staan de strips die hij het liefste maakt en die hij aan een publiek wil laten zien. Ze gaan hoofdzakelijk over de moeizame bloei van zijn carrière en zijn speurtocht naar een eigen stijl. Het zijn fraai getekende strips die het stug lopende creatieve proces van de tekenaar behandelen. Een bijzondere rol wordt ingenomen door een clown die De Heij ooit voor een kleurplaat heeft gemaakt. De lollebroek blijkt een ware tiran die geen moment voorbij laat gaan om De Heij onder vuur te nemen of op dwingende wijze een bepaalde richting op te sturen. Een aantal bijzondere situaties zijn het gevolg. En omdat in *Filo* strips over strips staan, zijn er tal van aardige scènewisselingen en tekenstijlwijzigingen.

Filo kost f7,50 (±Bfr.150) en zal tweemaandelijks verschijnen. De distributie verloopt via Het Raadsel. De Heij hoopt dat het boekje op die manier in alle stripwinkels komt te liggen.

Info: Prins Hendrikstraat 128, 1501 AW Zaandam.

Impuls 16

Een Kerstspecial. **Daniel Østvold** en **Geir Strøm** maakten voor deze gelegenheid een 16 pagina's tellend kerstverhaal over een toverwezen dat de feestdagen wenst te verpesten middels het ontvoeren van goedheiligmannen. Daarnaast fabriceerden **Darryl Cunningham** en **Chris Fraser** een even onheesbaar als onoogelijk begin van een vervolgverhaal.

De lichtpuntjes in de donkere kerstdagen van *Impuls* werden gemaakt door **Reinder Dijkhuis** en **René Bressers**. De eerste wist weer enkele aardige grappen te maken rond de zichzelf overschattende Johan en de uiterst normale Linda, het komische duo met de alternatieve levenswijze. En Bressers liet zijn criminaliteitsbestrijder Ballseye een superheldenpak aanmeten. Gevolg is een bevreemdende prestatie van deze **Clint Eastwood**-achtige ijzervreter die licht op de lachspieren werkt. Het tekenwerk van Bressers davert weer van de pagina's af, vooral door de prachtige koppen van superheld en criminelen.

Verder is het boeiend om te zien hoe sommige medewerkers van *Impuls* steeds beter worden. Zo staan er drie strips van **Gerben Valkema** achter elkaar in het blad, waarvan iedere volgende weer een beetje beter is dan de vorige.

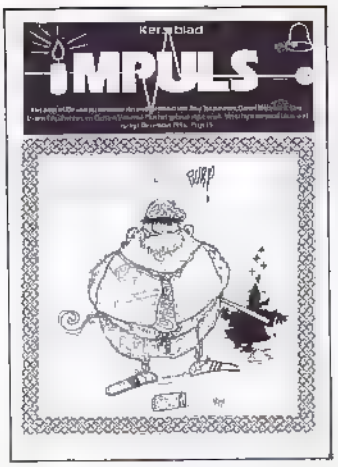

Info: Bloemstraat 30a, 9712 LE Groningen. Telefoon (+31)(0)50-4111176.

HW

Exit Kuifje?

Tijdens het stripfestival in Angoulême deed een opzienbarend pamflet de ronde met de titel. *Kuifje Controle over het oeuvre of machtsmisbruik?* In het vlugschrift sprak een aantal Kuifjedeskundigen hun groeiende zorg uit over het beheer van **Hergés** erfgoed. 'Elke hommage aan het oeuvre van Hergé is problematisch geworden', zo vinden zij. De pamflettisten houden de rechthebbende erfgenamen, **Fanny** en **Nick Rodwell**, hiervoor verantwoordelijk. Hun aanvankelijke terughoudendheid in het verlenen van publicatierechten zou ongemerkt zijn overgegaan in onverbloemd machtsmisbruik. De *Kuifje*-vorsers verwijten het echtpaar Rodwell de schepping van Hergé alleen nog maar als een merk of een product te zien, waarbij ze volledig voorbij gaan aan de culturele en artistieke waarde van het oeuvre. Uit eigen ervaring geven de auteurs voorbeelden die deze stelling zouden moeten onderschrijven.

De meest prominente pamflettist is **Benoît Peeters**. Voor uitgeverij Casterman verzorgde deze Hergé-biograaf sinds tien jaar de *Bibliotheek van Molensloot*. Na enkele successen is deze collectie stopgezet en is de samenwerking met de erfgenamen van Hergé min of meer beëindigd. Aanleiding hiervoor is de weigering van Nick Rodwell om mee te werken aan het boek *Le Dupondt sans peine* van **Albert Algoud**. De samenwerking is nooit problemloos geweest maar het verbod om afbeeldingen van Kuifje in het boek op te nemen, was voor Benoît de druppel die de emmer deed overlopen. Hij spreekt zelfs over censuur en machtsmisbruik. Volgens Algoud zelf gaf Rodwell als enige reden voor zijn weigerachtige houding dat hij het boek nooit 'besteld' had.

Vervolgens doet **Pierre Sterckx** zijn beklag. Nadat diverse projecten van

30 JAAR

OPROEP...

In het najaar van 1997 viert Het Stripschap haar dertigjarig bestaan. Dit hopen wij te kunnen doen met het uitbrengen van een speciaal stripalbum, voorzien van niet alleen strips, maar ook van een overzicht van Het Stripschap in de afgelopen 30 jaar.

Speciaal voor deze uitgave zijn wij op zoek naar mensen die bijzonder (beeld)materiaal voor ons hebben.

Als u materiaal heeft wat wij kunnen en mogen gebruiken laat het ons dan even weten. Stuur het nog niet op (tenzij u het niet terug wilt hebben, dan gaat het ons archief in).

Wanneer u materiaal heeft, of meer informatie wilt neem dan contact op met ons secretariaat: Willem Naber
telefoon (026) 333 70 29 / fax (026) 334 31 00
E-mail schpseor@pi.net

HET STRIPSCHAP

deze cruciale en maker van tentoonstellingen op niets zijn uitgelopen, trekt hij openlijk zijn handen van Kuifje af. 'Het onderzoek is nagenoeg onmogelijk geworden', zegt hij **Jean Louis Carette**, sedert zestien jaar eigenaar van de Brusselse stripwinkel La Bande des Six Nez, kreeg onlangs een gepeperde rekening voor het gebruik van een afbeelding van Kuifje op het logo van de winkel. Hetzelfde overkwam de Belgische stripwinkelier **Michel Deligne**. Zonder toestemming van SA Moulinsart (NV Molensloot) had hij een afbeelding van Kuifje gebruikt voor het logo van zijn winkel in het telefoonboek. Hiervoor kreeg hij een rekening van ongeveer *f*5000 (±Bfr 100 000, gepresenteerd.

Wat opvalt in de klaagzang van al deze Kuifje-verkopers is dat ze zichzelf uitsluitend pure, ideële motieven toeschrijven terwijl ze Rodwell afschilderen als een op geld beluste cultuurbarbaar. De soep zal wel niet zo heet gegeten worden als ze is opgediend. Maar het voornaamste argument van hun betoog lijkt overtuigend. Het beheer van de nalatenschap van Hergé is in toenemende mate gericht op de commerciële exploitatie ervan. Door ondernemende Kuifje-liefhebbers tegen zich in het harnas te jagen bewijzen de erfgenamen zichzelf geen goede dienst.

TB

ANGOULEME 1997

ILLUSTRATIE ANDRE JULLIARD

Goossens voorzitter Angoulême 1998

Daniël Goossens heeft dit jaar de Grote Prijs van de stad Angoulême gewonnen en is daarmee tevens tot voorzitter gekozen van de 25e editie van het festival in 1998. Hij volgt hiermee **André Juillard** op die dit jaar de voorzitter was. Goossens (1954) is een tekenaar die in Nederland vrijwel onbekend is. (Er verschenen in ons land slechts twee albums van zijn hand: *De messias is wedergekeerd* (1983) en *Het leven van Albert Einstein* (1985), beide bij uitgeverij Yendor.) Maar ook in Frankrijk is hij niet echt bekend bij het grote publiek. Grote waardering is meer bij collega's terug te vinden. Hij creëert in zijn strips een eigen sterk rationele wereld waarin voor emotie geen plaats is. Zijn strips zijn daardoor origineel maar voor sommige lezers moeilijk toegankelijk, aldus het persbericht van de organisatie.

RS

Commissie Fred

In Nederland is het haast ondenkbaar dat de Stripschapprijs door de minister van Cultuur wordt uitgereikt. In Frankrijk is dat vanzelfsprekend. De minister doet zelfs meer. Tijdens het festival van Angoulême in januari 1996 droeg de Franse minister van Cultuur de stripmaker **Fred** op een rapport samen te stellen over de situatie van de Franse strip. Onder voorzitterschap van Fred werd een commissie samengesteld uit deskundige vertegenwoordigers van diverse nationale organisaties.

Precies een jaar later presenteerde **Philippe Dousty-Blazy**, de Franse minister van Cultuur, het rapport van de Commissie Fred. Het rapport, getiteld *Vijftien nieuwe maatregelen ter ondersteuning van de strip*, bevat een inventarisatie en analyse van alle factoren die van invloed zijn op de stripmarkt, alsmede een historische schets van de belangrijkste ontwikkelingen op het gebied. De conclusie is vrij optimistisch. De verkoop van strips in Frankrijk is in 1996 met 4,3% gestegen ten opzichte van 1995. 'De markt voor strips is weer gezond en vitaal', zo staat in het rapport te lezen. De uitgevers hebben geprofiteerd van dit gunstige klimaat door vooral 'vedetten' uit te geven. *Asterix*, *Blake en Mortimer* en *Alex* stonden in de top drie van de best verkochte boeken.

Ter stimulering van de strip deed de Commissie Fred vijftien aanbevelingen:

1. Het intensiveren van de steun aan de belangrijkste internationaal geörienteerde festivals om de bekendheid van de hedendaagse Franse strip te vergroten;
2. Het ondersteunen van de verspreiding in het buitenland van expositles;
3. Het toekennen van aanvullende middelen aan gespecialiseerde commissies teneinde meer studiebeurzen aan jong talent te kunnen verlenen;
4. Het met steun van het Ministerie van Onderwijs stimuleren van de jeugd;
5. Het steunen van initiatieven gericht op audiovisuele producties, met name portretten van auteurs;
6. Het steunen van de productie van CD-rom's over de strip;
7. Het logistiek ondersteunen van de professionals in hun exportbeleid;
8. Het beschikbaar stellen van middelen bij het vertalen van Franse strips;
9. Het ondersteunen van nieuwe uitgeverijen en uitgaven in eigen beheer;
10. Het oprichten van een stripafdeling bij France Edition, een organisatie ter promotie van het Franse boek in het buitenland;
11. De uitgave van een gids van auteurs teneinde administratieve processen te vergemakkelijken;
12. De uitgave een promotiebrochure in samenwerking met het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de

FOTO R K SANDERS

Het busplein vormde de verbinding tussen de twee grote tenten van het festival. In totaal kwamen er 167.039 bezoekers naar Angoulême 1997 (7% meer dan in 1996). Verder waren er 500 stripmakers, 171 standhouders, vertegenwoordigers uit 25 landen, 398 Franse journalisten en 77 verslaggevers uit het buitenland.

FOTO HERVE BRUHAT / RAPHO

Fred

Association Française d'Action Artistique.

13. Verhoging van het aankoopbudget van het Nationaal Stripmuseum om de collecties van originele tekeningen te completeren;
14. Het toekennen van extra middelen aan het Nationaal Stripcentrum in Angoulême ten behoeve van gezamenlijke uitgaven en het benutten van Internet.
15. Het promoten van de strip op boeken- en exportbeurzen.

Voor de uitvoering van deze maatregelen is jaarlijks een budget van ongeveer tien miljoen Franse francs (±f3.500.000) beschikbaar. Bij de presentatie van het rapport maakte de minister bovendien bekend dat hij daar één miljoen francs als extraatje aan toe zou voegen. Kom daar in Nederland maar eens om.

TB

Buitenlandse Zaken

Naast het Ministerie van Cultuur laat ook het Franse Ministerie van Buitenlandse Zaken zich met ontbetuigd in de promotie van de Franse strip. De Association Française d'Action Artistique (AFAA) opereert onder de hoede van het ministerie en heeft zich ten doel heeft gesteld om in het buitenland bekendheid te geven aan het Franse artistieke patrimonium. Zonder enige reserves wordt daar ook de strip toe gerekend. De organisatie probeert op drie manieren de doelstellingen te verwezenlijken: deelname aan internationale festivals, verspreiden van exposities en publicaties en tenslotte het verlenen van opdrachten en beurzen aan tekenaars.

Voor 1997 staat de expositie *Opéra Komiks* op het programma. Na eerst in Polen op tournee geweest te zijn, zal in september de tentoonstelling rond **Barbier**, **Baudoin**, **Loustal** en **Varenne** in Schotland te zien zijn. In samenwerking met het festival van Angoulême en het Ministerie van Cultuur heeft de AFAA de expo *Regards sur la Bande Dessinée Européenne* ingericht die in meer dan tien Amerikaanse steden zal komen. In het kader van Frans-Egyptisch cultureel jaar 1997-1998 staat het project *Egypte in de Strip* op de rol. Vier Franse tekenaars krijgen de opdracht twaalf platen te maken over dit thema. Bovendien krijgen ze een beurs om in Egypte onderzoek te doen. Onder andere **Edmond Baudoin** en **Dumontheuil** (winnaar van de prijs voor het beste album in Angoulême) zijn hiervoor gepolst.

Tot slot staat het project *2000 heure zéro* op het programma. Ter gelegenheid van het derde millennium worden tien striptekenaars (onder wie **Moebius**, **Druillet** en **Bilal**) worden gekoppeld aan vijf sciencefictionschrijvers om hun beeld op het jaar 2000 en het naderende 'fin de siècle' te geven. Het resultaat, zo'n vijftig platen, zal vanaf 1998 op diverse internationale manifestaties te zien zijn.

In Nederland kan zelfs de meest geharde liberaal slechts dromen van zoveel overheidsbemoeienis met de strip.

TB

Franquin en condooms

Rondlopend op het stripfestival in Angoulême kom je als striphiefhebber tal van aardigheden tegen die je met grote graagte aan je collectie zou willen toevoegen. Zo ook dit jaar. Het Franse televisietijdschrift *Télérama* (omroepgids is hier niet het goede woord) had bij voorbeeld vier pagina's ingeruimd voor een verder niet opzienbarend artikel over leven en werk van **André Franquin**. Wel bijzonder is de cover die **Jacques Tardi** speciaal voor het blad heeft gemaakt. Een ieder die *Télérama* in Angoulême kocht kreeg een grote poster met deze prachtige groet aan de onlangs overleden grootmeester cadeau. En dat voor slechts 10 Franse Franken!

Niet minder fraai was het al in 1991 verschenen boek *Les aventures du latex* van Fondation du présent, waarin bijdrages staan van verschillende auteurs over rubbertjes. Het lag nog met grote stapels in het kraampje van deze organisatie. Medewerkende auteurs zijn onder anderen de Nederlanders **Willem** (Holtrop), **Joost Swarte** en **Theo van den Boogaard**. Daarnaast staan er ook nog strips in van auteurs als **Hunt Emerson**, **Moebius**, **Liberatore**, **Schultheiss**, **Ralf König**, **Gilbert Shelton**, **Prado**, **Kamagurka** en **Vuillemin**. Een bonte verzameling auteurs dus. En dat voor zo'n gulden of zeven! ISBN 2-9700015-0-0

Info: - Fondation du présent, 22 Filature, 1227 Carouge, Zwitserland.
- Télérama, 129 Boulevard Malesherbes, 75848 Parijs, Frankrijk.

HW

Franse uitgevers

Eind januari vond de 24e editie van het stripfestival van Angoulême plaats. Het evenement toonde opnieuw aan wat voor groot stripland Frankrijk toch eigenlijk is. Kenmerkend was de aanwezigheid van de minister van Cultuur bij de uitreiking van de prijzen. Behalve dat het druk was (ruim 150.000 bezoekers) waren de uitgevers ruim vertegenwoordigd. Hieronder een greep uit het enorme aanbod nieuwe albums, waaronder veel historische strips. Uiteindelijk zal slechts een klein aantal daarvan in Nederland verschijnen.

Dargaud

Dargaud geeft in 1997 de volgende nieuwe series uit:

- *Tatiana K* (**Meynet**, **Corteggiani**).
- *Murena* (**Delaby**, **Dufaux**).
- *Le dernier chapitre* (**Juillard**, **Convard**).
- *Woker* (**Achde**, **Widenlocher**).
- *4x4* (**Aymond**, **Christin**);
- *Colt Walker* (**Lamy**, **Yann**);
- *Les Forell* (**Bazile**, **Plessix**);
- *Le ventre du Doryphore* (**Buche**, **Pop**).
- *Les Rapaces* (**Marini**, **Dufaux**).
- *Le cinquième soleil* (**Blain**, **Beauchard**).
- *Berceuse assassine* (**Meyer**, **Tome**)

Earl & Mooch van McDonnell.

Verder verschijnen er in Frankrijk nieuwe albums van de volgende, ook in Nederland uitgegeven series, *Olivier Blunder*, *Aldebaran*, *Uit liefde voor de kunst*, *Roodbaard*, *Bob Morane*, *De erfgenaam*, alle lopende *Blueberry*-series, *Colby*, *Comanche*, *Dan Cooper*, *Het grote schandaal*, *Harry Dickson*, *Kobijn*, *Oknam*, *Pin-*

FOTO RIK SANDERS

Links, Tatiana K van Corteggiani en Meynet.

Rechts, Will Eisner ontving van de organisatie een beeldje als eerbetoon voor zijn bewezen diensten en zijn bezoek als eregast op het festival. Daarna mochten de omstanders hem vragen stellen.

FOTO RIK SANDERS

Linksonder, Een merkwaardige plaats voor een expositie over 30 jaar Taka Takata van Jo-El Azara: de lingerie-afdeling van warenhuis Lafayette.

Up, Op zoek naar de tijdvogel, nieuwe albums van **Gotlib**. *Thomas Noland, XIII, Axel Moonshine* en *Orion*.
In de Beeldroman-serie komen dit jaar uit:

- *Saskia des vagues* (**Dubois, Rollin**);
- *Les voleurs de ville* (**Aymond, Christin**);
- *L'albinos* (**Abuli, Pérez**);
- *Northrop project* (**Goffin**);
- *Ascension* (**Seraphine**).

Les Humanoïdes Associés

Voor dit jaar staat ondermeer nieuw werk gepland van:

- *Sasmira* (**Vicomte**);
- *Chinaman* (**Taduc, Le Tendre**);
- *Belfast, l'adieu aux larmes* (**Ceppi**);
- *Earl & Mooch* (**McDonnell**);
- *Convoi* (**Smolderen, Gauckler**).

Glénat

Bij Glénat verschijnt zoveel dat het haast ondoenlijk is om dat allemaal op te noemen. In Angoulême viel wel op dat de series, die ook in Nederland uitkomen, in Frankrijk al een paar delen verder zijn. Zo zijn van *Malefosse* al 9 delen verschenen, van *Giacomo C.* 8, *Meesters van de gerst* 7, *Fox* 6 en *Santiag* en *Witte nacht* 5.

Casterman

Bij Casterman is het altijd maar afwachten wat er in het Nederlands vertaald wordt. In ieder geval heel veel niet. Bij voorbeeld, veel van de manga's die Casterman in sneltreinvaart uitgeeft. Dus, van onderstaande aangekondigde nieuwe titels (niet-manga's) zal een groot gedeelte alleen in het Frans beschikbaar komen:

- *Andrélëphant* (**Cornette**);

Les Rapaces van Dufaux en Marini.

- *Les aventures de petit Jules en Pépé Jules* (**Jannin, Liberski**);
- *Caroline Baldwin* (**Taymans**);
- *Les suites Vénitiennes* (**Warnauts, Raives**);
- *La Gloire d'Héra* (**Rossi, Le-Tendre**);
- *Giovani* (**Pleyers**);
- *Ombres et désirs* (**Rénier, Warnauts**);
- *Robert* (**Hanze, Cornette**);
- *Qui a tué l'idiot* (**Dumontheuil**).

Lombard

Bij Lombard is er weinig nieuws onder de zon. Van de meeste series, die voor het merendeel ook in Nederland uitkomen, verschijnen nieuwe delen. Vermeldenswaard is nog de aankondiging van *20 jaar later*, het vervolg op *Avontuur zonder helden* (**Dany, Van Hamme**) dat dit jaar eindelijk schijnt uit te komen.

RS

Flitsen

Dansgezelschap Opus One maakt een musical gebaseerd op *De Trullenhoedster*, **een** Ollie B. Bommel**-verhaal. De groep wil op basis van deze strip een familievoorstelling samenstellen met dans, muziek, zang en mime. Voor de bewerking en de regie is** John Yost **aangetrokken. Choreograaf** Frans Schraven **speelt de rol van Tom Poes. Naar een geschikte acteur voor Ollie B. Bommel wordt nog gezocht. ★ De onlangs afgezette president van Ecuador,** Abdalá Bucaram, **had als bijnaam El Loco. Die bijnaam droeg hij met verve, gezien de vele fratsen die hij uithaalde. Eén daarvan gebeurde tijdens de verkiezingscampagnes waar Bucaram zich meerder malen, verkleed als Spiderman, uit een helikopter liet zakken. ★ Dierenbeschermers van Stichting PETA hebben de film** *101 Dalmatiërs* **onder vuur genomen. PETA (People for the Ethical Treatment of Animals) vraagt zich af hoe Disney de hondjes zo ver heeft gekregen om hun rol te spelen. Volgens Disney zijn de puppy's zeer correct behandeld. Het concern tracht zelfs een eventuele Dalmatiërs-gekte te beperken door voorafgaande aan de vertoning een filmpje te laten zien met de boodschap 'Een puppy is voor het leven, niet voor heel even'. Dit om te voorkomen dat veel mensen na het zien van de film zo'n lief puppy aanschaffen en de hond een half jaar later in het asiel dumpen. Zulke excessen waren zichtbaar bij films als** *Lassie* **en** *Beethoven*. **★ De Holland Media Groep (RTL4, RTL5 en Veronica) heeft de exclusieve uitzendrechten verworven voor de vertoning van alle producties die Walt Disney in 1996 in Amerika heeft uitgebracht. Hieronder vallen ook diverse animaties die gebaseerd zijn op** *Aladdin, De kleine zeemeermin* **en** *Winnie the Pooh*. **Het contract heeft een looptijd van drie jaar. ★ De door** Joop Geesink **bedachte Ster-mascotte Loeki viert dit jaar zijn 25-jarig jubileum. Tegenwoordig heeft dochter** Louise Geesink **van de Geesink-studio in Amsterdam de leeuw onder haar hoede. ★ In het Historisch Museum Zuid-Kennemerland in Haarlem is tot en met 1 juni de tentoonstelling** *NV Drukkerij De Spaarnestad. Geschiedenis van een Haarlems bedrijf* **te zien. Er wordt ondermeer aandacht geschonken aan de onlangs overleden** Frans Piët **en aan illustrator/schilder** Herman Moerkerk. **Beiden waren in dienst van Spaarnestad. ★ The Walt Disney Studio's nemen een belang van 5 procent in Pixar Animation. Dit bedrijf van** Steve Jobs, **mede-oprichter van computerbedrijf Apple, is verantwoordelijk voor de grensverleggende animaties uit** *Toy Story*. **De beide bedrijven hebben tevens afgesproken om over een periode van tien jaar vijf films te maken. De eerste film is** *Bugs* **en die wordt in de zomer van 1998 in de V.S. uitgebracht. ★** Dick Heins **heeft een bijzondere zijsprong gemaakt naar aanleiding van zijn strip** *Babeteam*. **Hij tekende een aantal centerfolds van zijn heldinnen onder de titel** *Playbabe*. **De portfolio zal verschijnen in een oplage van 500 stuks en zal ƒ24,95 / Bfr.499 gaan kosten. ★ Het weekblad** *Donald Duck* **is op de digitale toer. Sinds februari zendt de redactie in Amsterdam het tijdschrift van cover tot achterpagina via een ISDN-verbinding naar drukkerij Rotogravure Etten. Hier wordt het digitale voorwerk omgezet in het welbekende eindproduct. Daarmee behoren de zwart- en kleurenfilms, alsmede het werk van de lithograaf tot het verleden. ★** Peter de Wit **heeft de wens te kennen gegeven een sabbatical half jaar op te willen nemen voor wat betreft zijn strip** *De familie Fortuin*. **De redactie van** *Sjosji* **is akkoord gegaan en hoopt – samen met De Wit – dat de auteur over 26 weken sterker dan ooit terugkeert in het tweeweekblad. ★ Tot de volgende keer!**

Marvel: feiten

Er is veel te doen rondom Amerika's grootste comic-uitgeverij Marvel Comics. Eigenlijk is dat al een jaartje het geval, maar de aanhoudende stroom onbevestigde roddels en bevestigde feiten met betrekking tot deze uitgeverij zorgt ervoor dat elke maand wel weer iets nieuws te melden is. Ook deze keer is dat niet anders. Echter, waar het de afgelopen maanden vooral ging om nieuws rondom Marvel als uitgeverij, heeft het belangrijkste nieuws nu meer te maken met de comics die Marvel op de markt brengt.

In de maand mei komt Marvel namelijk op de proppen met een wel heel apart, maar eerlijk gezegd ook wel heel commercieel, plan. Een maand lang worden bijna alle maandelijkse superheldenseries vervangen door zogenaamde 'flashback'-nummers, die heel toepasselijk het predikaat 'minus 1' meekrijgen. In deze nummers zullen verhalen te zien zijn, die zich in het verre verleden afspelen, vlak voordat de avonturen van de verschillende helden voor iedereen te volgen waren in de diverse series. Dat dit potentieel interessante verhalen kan opleveren, moge wel duidelijk zijn, omdat de schrijver en tekenaar zich in principe naar hartelust mogen uitleven. Geen restricties vanwege eeuwigdurende verhaallijnen en crossovers, gewoon een eendelig verhaal dat een ander licht op het verleden van de superhelden werpt.

Ook de Fantastic Four maakt deel uit van *Heroes Return*.

Het einde van Liefeld als maker van *Captain America*?

Om enkele van de interessantste en opvallendste voorbeelden te noemen, trekt vooral Daredevil minus 1 de aandacht. Dit door *Joe Kelly* geschreven verhaal (de opvolger van *Karl Kesel*, die zijn heil sinds enkele maanden bij andere uitgeverijen zoekt) wordt namelijk getekend door comic-legende *Gene Colan*. Colan heeft in de jaren zeventig als geen ander bijgedragen aan het succes van Daredevil (wellicht heeft alleen *Frank Miller* meer invloed op de serie gehad) en dit nummer is daarom zeker de moeite waard. Ook het noemen waard zijn enerzijds Uncanny X-Men minus 1, waarin wordt teruggekeerd naar een tijd voordat het X-Men team werd opgericht, en anderzijds X-Men minus 1, waarin de relatie tussen Charles Xavier (leider van de X-Men) en zijn eeuwige vijand Magneto wordt uitgediept.

Marvel maakt meteen van de gelegenheid gebruik om bijna stiekem twee nieuwe series te introduceren. Zo geeft Alpha Flight: In The Beginning het startschot voor een nieuwe maandelijkse Alpha Flight-serie. Hoewel dit nummer niet het predikaat 'minus 1' heeft meegekregen, valt het toch onder het Flashback-project. Schrijver *Steven Seagle* (bekend van verschillende DC/Vertigo-series) en tekenaar *Anthony Winn* vertellen het verleden van dit Canadese superheldenteam en zoals altijd bij een Alpha Flight-comic komt Wolverine ook weer even langs. Daarnaast begint in dezelfde maand de nieuwe serie Heroes For Hire. Deze serie wordt min of meer een 'draaideur'-serie, wat inhoudt dat het een team superhelden in de hoofdrol heeft, dat bijna elk nummer wel van samenstelling verandert, met uitzondering van een paar kernleden. Eén van die kernleden is Iron Fist, een held die in de jaren tachtig populair was maar daarna van het toneel is verdwenen. *Pascual Perry* tekent het door *John Ostrander* geschreven verhaal. De serie Heroes For Hire was eigenlijk aangekondigd als Power Corps en het was de bedoeling dat *Roger Stern* (voornamelijk bekend van Amazing Spider-Man) de serie zou gaan schrijven, maar Stern had te weinig tijd om een maandelijkse serie voor zijn rekening te nemen. Een telefoontje naar Ostrander was genoeg om een vervanger te vinden en en passant werd nog een titelwijziging doorgevoerd.

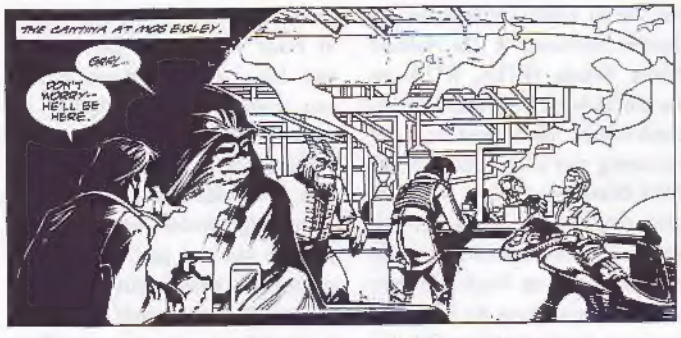

Han Solo en Chewbacca in *Star Wars: Dark Force Rising*.

Marvel: roddels

Niet alleen wat de harde feiten betreft, komt het interessante nieuws bij Marvel Comics vandaan, maar ook als het aankomt op de sappige maar vooralsnog onbevestigde roddels moet je deze tijd bij Marvel zijn. Hoewel bevestigde nieuwsfeiten logischerwijs altijd in deze rubriek voorrang hebben, terwijl de roddels aan de daarvoor bestemde tijdschriften worden over-

'Flashback'-maand bij Marvel: *X-Men minus 1*.

door
OLAV BEEMER

Vier Batman-specials in één maand: *Batgirl, Bane, Mr. Freeze* en *Poison Ivy*.

gelaten, wordt eenmalig op dat beginsel uitzondering gemaakt. De roddels die de laatste paar weken over en weer zijn gegaan zijn namelijk niet alleen uitermate intrigerend, ze kunnen ook nog verstrekkende gevolgen hebben. Bovendien, het aantal roddels is zo groot, dat je er bijna niet omheen kunt.

Om bij het begin te beginnen, doen enkele geruchten de ronde over het Marvel-project Heroes Return. Zoals bekend is vorig jaar het project Heroes Reborn opgestart, waarbij *Rob Liefeld* en *Jim Lee* (mede-oprichters van Image Comics) voor een periode van twaalf maanden de productie van vier belangrijke Marvel-series op zich hebben genomen. Captain America, Avengers, Iron Man en Fantastic Four zijn grondig onder handen genomen, maar de tijd staat niet stil en het einde van de twaalf maanden is in zicht (augustus 1997, om precies te zijn). Als Heroes Reborn is afgelopen, staat zoals gezegd Heroes Return voor de deur. Hoe het precies in elkaar steekt, is nog niet helemaal duidelijk, maar het lijkt logisch dat Marvel besluit de verschillende helden die een jaar lang in een soort alternatieve dimensie hebben geleefd als gevolg van de Onslaught-crossover, gewoon weer in de normale realiteit te laten terugkeren. *Peter David* (schrijver van Incredible Hulk) heeft een losgelaten dat het startschot voor deze nieuwe periode zal worden gegeven in de vorm van een door hem geschreven Heroes Return-special.

Daarna, vanwege het feit dat het contract van Lee en Liefeld is afgelopen, zullen andere tekenaars en schrijvers de vier bewuste series moeten overnemen. De geruchten zijn aanhoudend, maar uit betrouwbare bron is vernomen dat Marvel druk doende is om te onderhandelen met *Mark Waid* en *Ron Garney* voor wat betreft Captain America. Waid en Garney waren schrijver en tekenaar van die serie voordat Lee en Liefeld werden binnengehaald, en de fans zouden deze terugkeer ongetwijfeld op prijs stellen. Als makers voor Avengers worden de namen van *Kurt Busiek* (bekend van Ka-Zar, Marvels en Astro City) als schrijver en *George Perez* (Teen Titans) als tekenaar genoemd. Over de andere twee series is nog niets duidelijk.

Wel duidelijk is dat Rob Liefeld zich weer eens onmogelijk heeft gemaakt bij Marvel. Dit enfant terrible van de comicwereld staat nu niet bepaald bekend om zijn magistrale fantasie en wonderschone tekenstijl en dat laten teleurstellende verkoopcijfers zien ook. Om nog onbekende reden schijnt Marvel aan de klaagzangen van de fans te hebben toegegeven door Liefelds contract voor de series Captain America en Avengers op te zeggen. De laatste drie nummers van Captain America worden vermoedelijk overgenomen door *James Robinson* (bekend van Starman) en *Joe Bennet*, terwijl voor Avengers de namen van *Walt Simonson* en *Mike Ryan* worden genoemd. Hoewel de ware toedracht dus mistig blijft, is het zonneklaar dat achter de schermen iets gebeurd moet zijn.

Dit theekransje over Marvel wordt afgesloten met de sappigste roddel van de laatste twaalf maanden. Blijkbaar wordt er op dit moment driftig onderhandeld met *Chris Claremont* (bekend van Sovereign Seven) over een eventuele terugkeer naar Marvel. Claremont verliet de uitgeverij enkele jaren geleden na een meningsverschil, maar nu schijnt hij serieus te overwegen om naar de uitgever waar hij zijn grootste successen kende (met Uncanny X-Men) terug te gaan, als schrijver of in een coördinerende topfunctie.

Rondje comics

Na de omvangrijke berichtgeving rondom Marvel blijft er natuurlijk niet al te veel ruimte over voor nieuws over andere uitgeverijen. Maar om eerlijk te zijn, de maand mei staat nu niet bepaald bol van de in het oog springende nieuwe series of enerverende projecten bij de andere uitgeverijen. Toch is er een aantal comics waarbij het loont om de in de gaten te houden. Zo geeft Dark Horse Comics in mei de zesdelige mini-serie Star Wars: Dark Force Rising uit, een comic-versie van het oorspronkelijk door *Timothy Zahn* geschreven boek. Het is de opvolger van de mini-serie Star Wars: Heir To The Empire (eveneens oorspronkelijk een boek) en in deze mini-serie wordt het boek bewerkt door schrijver *Mike Baron* en tekenaar *Terry Dodson*. Met het oog op de hernieuwde interesse voor Star Wars komt deze serie natuurlijk wel heel gelegen.

Bij DC staan er ook enkele aardige projecten op stapel. Om te beginnen wordt er weer eens flink ingesprongen op de komende Batman-film, en deze keer met vier specials die de aandacht vestigen op een bepaald bijpersonage uit de Batman-series (waarvan sommige toevallig ook in de film een rol zullen spelen). Dit zijn Mr. Freeze, Poison Ivy, Batgirl en Bane. De specials zijn alle voorzien van een geschilderde cover, gemaakt door *Brian Stelfreeze* en dragen de coverprijs van $4.95.

Ook bij DC wordt in mei een begin gemaakt met de Annuals van 1997. Deze jaarlijkse specials hebben dit jaar het thema 'Pulp Heroes' meegekregen, hetgeen inhoudt dat zowel de tekenstijl als de schrijfstijl zal worden aangepast en worden omgezet in de stijl waarin comics uit de jaren dertig zijn gemaakt. Deze Annuals zullen ook zijn voorzien van geschilderde covers, waarvoor onder anderen *Joe Chiodo* (bekend van trading-cardseries) zal zorgen.

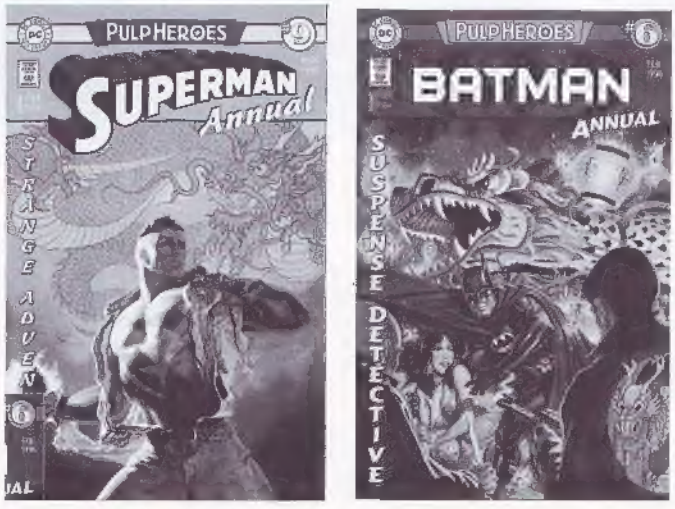

De DC-annuals: Pulp Heroes-thema.

ZUURVRIJE BESCHERMMAPPEN VOOR AL UW STRIPBOEKEN EN KNIPSELS!

Onze exclusieve beschermmappen worden voortaan vervaardigd van het professionele MELINEX-polyester. De hedendaagse normen voor het langdurig bewaren van papier en andere vergankelijke materialen zijn zeer streng. MELINEX voldoet aan alle eisen en wordt gebruikt in musea en overheidsarchieven. Het materiaal is chemisch neutraal en bevat geen weekmakers. De glasheldere beschermmappen zijn aan één zijde open. Zij hebben een dikte van 100 micron en zijn daardoor sterk en ondersteunend.

Bij Stripantiquariaat Panda kunt u de MELINEX beschermmappen bestellen in 15 formaten:

A:	8 ½ x 18	cm; **lilliputboekjes**, o.a. Akim, Fulgor, Raka	
B:	14 ½ x 11 ½	cm; **beeldromans**, o.a. Dick Bos, Lex Brand	
C:	16 ½ x 26	cm; **oblongboekjes**, o.a. Eric de Noorman, Kap. Rob	
D:	21 x 16	cm; **pockets**, o.a. Donald Duck	
E:	23 x 16 ½	cm; **paperbacks**, o.a. Skarabee	
F:	26 x 19	cm; **tijdschriftalbums**, o.a. Classics	
G:	28 x 22	cm; **stripalbums**, o.a. Suske en Wiske	
H:	30 x 21 ½	cm; **stripalbums**, o.a. kleine Dupuis	
K:	32 x 23 ½	cm; **stripalbums**, o.a. grote Dupuis	
L:	32 x 24 ½	cm; **gekartonneerde albums**, o.a. Dupuis	
M:	33 x 25 ½	cm; **gekartonneerde albums**, o.a. Lombard, Kuifje	
N:	34 ½ x 27	cm; **gekartonneerde albums**, o.a. luxe uitgaven	
O:	40 x 30	cm; **groot formaat uitgaven**	
P:	47 x 35	cm; **groot formaat uitgaven**	
R:	50 x 40	cm; **groot formaat uitgaven**	

De formaten A–N kosten *f* 2 ,- per stuk; de formaten O, P en R *f* 5 ,- per stuk. Minimaal 10 mappen per keer bestellen. Verzendkosten altijd *f* 10 ,-. Houdt u bij het bepalen van het formaat rekening met de dikte van de boeken! U kunt bestellen door overmaking van het benodigde bedrag op giro 3226858 of bank 22.58.01.981 van Stripantiquariaat Panda, Frederikstraat 955–959, 2514 LJ 's-Gravenhage.

Vermeldt u duidelijk welke mappen u wilt hebben en hoeveel?